

ADW

Nr. 6

9. Weebr. 1923

Tallinna Eesti Kirjastus-Uhisus («Päevaleht»)

Kõige suurem graafikatööstus Eestis

Kõige uuemate tehniliste võimalustega sisseseatud

trükkikoda

Kõige suuremad ja täielikumad rotatsioon-
masinad, kiirpressid ja ladumismasinad. Kõige
- - miimekesisem valik trükitähti j. n. e. - -

Kõige täielikum, moodsate abinõudega töötav

tsinkograafia

valmistab võrdlemata hästi, kõige kiiremini ja
korralikult kõiksugu graafilisi töid ja võib sellel alal
oma täiesti uue sisseade tõttu paremate välja-
maa sellekohaste ettevõtetelega julgesti võistelda

Litograafia

Töö kõige kiirem ja korralikum!!!
!!! Hinnad kõige mõõdukamad !!!

KIRJANDUSE,
KUNSTI JA
KULTUURI
AJAKIRI

TOIMETAJA
ED. HUBEL
VÄLJAANDJA
TALL. EESTI
KIRJ.-ÜHISUS

ILMUB IGA NÄDAL

I AASTAKÄIK

TOIMETUS JA TALITUS TALLINNAS, PIKK TÄNAV 2

TOIMETAJA KÕNETUNNID ÄRIPÄIVIL 1-2

KÄÄRIMINE EUROOPA SÜDAMES.

(MEIE BERLIINI KAASTÖÖLISELT.)

Versailles'i rahuleping on ühe tähtsama lepingu osalise — Saksamaa — poolt tühjaks tunnistatud. Saksamaa on Ruhri piirkonna okkupeerimise tagajärjel tühistanud lepingu, mida ta vastumeelt täitis ja mida ta päälesunnitud aktiks või „diktaadiks“ pidas. Saksa valitsus seletab, et Versailles'i rahulepingu põhjal Prantsusmaal õigust ei olnud Saksa tööstuse südamesse tungida, et tal ka kõlbliselt selleks õigust ei olnud, sest Saksamaa on suurelt osalt hääkstepigemise maksud tasunud ja ainult väikese osa võrra võlgu jäänud. Kogu Saksa ajakirjanduses leiab Prantsuse vägede Ruhri piirkonda toomine ainult ühte tõlgitsemist: Prantsusmaa ei toonud omi vägesid Ruhri piirkonda mitte selleks, et kätte saada sõjavõlgasid, vaid et Saksamaad täielikult nõrgestada, teda teha sõjaliselt jõuetuks ja majandusliselt väetiks riigiks, kellest Prantsusmaale hädaohtu karta ei oleks. Ühesõnaga, Prantsusmaa ajavat taga poliitilisi sihte. Saksa valitsus on kõikide tema võimuses olevate abinõudega Prantsuse okkupatsioonile vastanud: Pariisist ja Brüsselist kutsuti ära Saksa saadikud, Ruhri piirkonna ametnikkudele anti käsk Prantsuse okkupatsiooni vägede korraldusi mitte täita j. n. e. Selle juures aga püüab Saksamaa häätahtlikust üles näidata teiste liitlaste vastu, et nende vahele kadedust külvata ja olevaid lahkuminekuid enese huvides suurendada ja kasutada. Nii jätkab Saksamaa sõe muretsemist Itaaliale, kuna ta Prantsusmaale ja Belgiasse süte edasi-toimetamise raudteeametnikkudele ja kõikidele asutustele, kellest see oleneb, ära keelas. Saksa-

maa vastuseismisele annab hoogu ka see, et Inglismaa ja Ameerika Ruhri okkupeerimise vastu on. Kuid sakslased loodavad inglaste ja ameeriklaste häätahtlusest rohkem kui lootata võiks. Vastu sakslaste ootusi ja lootusi ei järgnenud Ameerika ega Inglise poolt isegi protesti. Seal jääd ainult „äraootavale“ seisukohale. Ja Bonar Law poolt, kelle vaated Saksamaa suhtes Poincaré omadest diametraalselt lahku lähevad, on seletatud, et ta liitlaste vahel lahkuminekut ei soovi. Ning selle asemel, et ise oma ja valitsuse arvamist Versailles'i rahulepingu suhtes ütelda, pöörab ta kõrgema kohtu instantsi poole vastuse saamiseks küsimusele, kas Ruhri okkupeerimisega on Versailles'i rahulepingut rikutud või mitte. Ja kõrgem kohus vastab: puhtseaduslikult asja võttes on rahulepingut rikutud. Eht Inglise meetod küsimusi lahendada.

Kuid jätame kõrvale küsimus, kas on Versailles'i rahuleping rahvusvahelise õiguse seisukohalt maksev või mitte. Ruhri okkupeerimisega on Euroopa südames käärimine kasvanud. Maad on võtnud kogu Euroopas ärevus. Vaevalikud rahvad seisavad vastastikkü. Rahutuse tundemärke tuleb nähtavale siin ja seal. Okkupeeritud Lääne-Saksamaal on õieti juba olemas passiivne sõda okkupatsiooni vägede ja Saksa elanikkude, tööliste ja ametnikkude vahel. Streigid, meelevaldused, rahutused, kokkupõrked. Kogu Saksamaal valitseb ärevus, närvilikkus ja varjamata viha läänenaabri vastu. Ei ole mingit kahtlust, et kui Saksa rahvalt sõjariistad mitte ei oleks ära võetud, sõda

Prantsusmaaga lahti oleks. Prantsusevastane meeoleolu valitseb igalpool, iseäranis aga tugev on ta Lõuna-Saksamaal — Baiaris, kus Hitler (Baieri Mussolini!) n. n. rahvussotsialistlike liikumise juhina suurt poolehoidu leiab. Fatsistlike liikumise Baieri väljaanne on sama sõjakas ja iseteadev, kui ta on oma päris kodumaal. Rahvussotsialistide võimulepääsemine ei tähendaks üksi tõsist sõjahädaohtu Prantsusmaaga, vaid tooks Saksamaale kurnava kodusõja, mille lõppu pole ette näha, sest demokraatiline juur on Saksamaal siiski teatud kihitidesse sedavõrd kasvanud, et tema hävitamine nii kergesti ei sünni. Huvitav, et isegi Ludendorff Baiaris oma „tundi ootab“ ja marurahvuslistel miitingutel kõnelejana üles astub ning monarhistlike korra kasuks kihutustööd teeb, omi kõnesid pateetiliselt lõpetades: „Seltsimehed, käige keisri jälgedes!“ Õigusega küsib üks silmapaistev Saksa ajakirjanik: missugusest keisrist räägib Ludendorff? Kas sellest samast, kelle krooni surnumatjaks ta oli ja kes teda enne troonilt lahkumist ametist vabastas, pettunud olles oma suurest kindralist.

Ka väljaspool Saksamaad ei puudu rahutuse ja närvilikkuse tundemärgid: Ungaris, Tsheho-Slovakkias, Poolas, Meemelis, Venemaal. Ruhri sündmuste mõju ulatab kaugele üle Saksamaa piiride ja on käärimist toonud kogu Euroopas. Saksa avalik arvamine heidab ette välisriikidele, et need erapooletult ja osavõtmatult päält vaatavad, kuidas Saksamaa kallal vägivalda tarvitatakse. Avalikku arvamist rusub tundmine, et Saksamaa üksinda oma saatuse hoolde on jäetud. On tung sõprade järele. Kuid neid ei ole. Suure sümpaatiaga kõneldakse Venemaast. Seltskonnas tahetakse Venemaast abilist ja päästjat luua, kes Saksamaad nõiarinngist välja aitama peaks. Huvitav, et Venemaast kui loomulikult liitlasest ka räägivad nüüd need ringkonnad, kelle hulgast tulid Rathenau tapjad. Ja teatavasti pidi üheks Rathenau kõrvaldamise põhjuseks olema Venemaaga tehtud Rapallo leping. Arvatakse, et kui Saksamaa ja Venemaa üheskoos lähevad, siis Prantsusmaa käsi halvasti käib. Poolamaa peaks sakste arvates siis iseenesest mõistetavalt vahepäält kaduma. Peab arvama, et enamline Venemaa Poolamaa allasurumiseks üheskoos läheks Saksamaaga ja Saksamaad nõus oleks võitluses Prantsusmaa vastu toetama. Kuid vaevalt võiks loota, et Venemaa toetades Saksamaad Prantsusmaa vastu lepiks piiririikide neelamisega, vaid aidates sõjaliselt Saksamaad, oleks Venemaal esimeseks püüdeks selle juures kommunistlik korda Saksamaal jalule aidata. Need võimalused on leidnud tähelpanu asjast huvitatud riikide poolt ja me näeme, et Poolas ja Tsheho-Slovakkias valvel ollakse.

Kas on aga uue ilmasõjalahtipuhkemist karta praegu ja missugune oleks uus sõda ulatuse poolest?

Ühel pool seisaks Saksamaa ja Venemaa. Et Saksamaa ilma Venemaata sõda alata võiks, pole mõeldav. Saksamaal on praegu ainult 100.000 meest sõjaväge. Ta võiks küll paari päeva jooksul hiigla suure arvu mehi kokku saada, kuid tal puuduvad sõjariistad. Teisel pool Prantsusmaa, kelle sõjaväe arv ulatab ligi 1 miljonini. Ruhri piirkonna okkupeerimiseks üksinda on ette nähtud 250.000 meest. Pääle selle tuleb arvesse võtta, et Prantsuse sõjavägi kõige paremini varustatud on suurtükkidega, tankidega ja aeroplaanidega. Saksamaal puuduvad need aga täielikult. Kui Venemaa Saksamaaga kaasa läheks, võiks ta sõjariistade poolest Saksamaad aidata, kuid sel juhtumisel, kui Venemaa sõjalisesse tegevusesse ühiselt Saksamaaga astub, ka küll ilma selletagi, on asjasse kistud Prantsuse sõbralik väike *entente*, eestkätt Poolamaa. Poolamaal üksinda on ligi 400.000 m. hästi varustatud sõjaväge. Samuti on tugevad sõjaväed Tsheho-Slovakkial ja teistel väikese *entente'i* liigetel. Nii on Saksamaa ja Venemaa vägede ühinemisel suuremad takistused ees, kui nad ehk ette kujutavad. Kuigi Venemaal vähemalt 1 miljon meest püssi all seisab ja ta seda arvu mitmekordselt suurendada võib, ei kindlustaks see Saksamaale ja Venemaale ühise aktsiooni ettevõtmisel soovitavaid tagajärgi. See oleks õnnemäng, millega Venemaa ja Saksamaa vaevalt riskeerivad, iseäranis Saksamaa, kelle käsi äparduse korral halvemini käiks. Saksamaa ja Venemaa võiksid enestele liitlasi ehk leida endistest Saksamaa lepinglastest: Türgimaast, Bulgaariast, Austriast ja Ungarist. Kuid Türgimaa väljaastumine sunniks Inglismaad Prantsusmaale enam lähenema ja Bulgaaria ning Austria ja Ungari väljaastumine tooks kaasa tõsise vastuastumise Rumeenia, Jugo-Slaavia ja Tsheho-Slovakkia poolt. Nii on praegust jõudude vahetõrget arvesse võttes võimata ette kujutada, et Saksamaa ja Venemaa sõda võiksid alata ja kuigi, et siis see väljavaateid kordaminekuks pakuks. Seisukord võiks ehk muuttuda, kui Prantsusmaal või tema lepinglaste juures mingisugused ootamata muudatused sünnivad, näit. revolutsioon, mis senistesse jõuvahekordadesse muudatuse tooks. Samuti võib riikidevahelisi poliitilisi ümbergruppemisi ette tulla, mis põhjaliku muudatuse seisukorda tuua võiks. Näit. on ettekujutatav, et Itaalia, kel Jugo-Slaaviaga ja seega väike-*entente'iga* lahkuminevaid huvisid, Saksamaale lähenema võib hakata. Iseenesestki ei sünni see üleöö ega nii kergesti. Siis on suure tähtsusega Ameerika ja iseäranis Inglismaa lõpulik seisukoha võtmine. Inglise poliitika

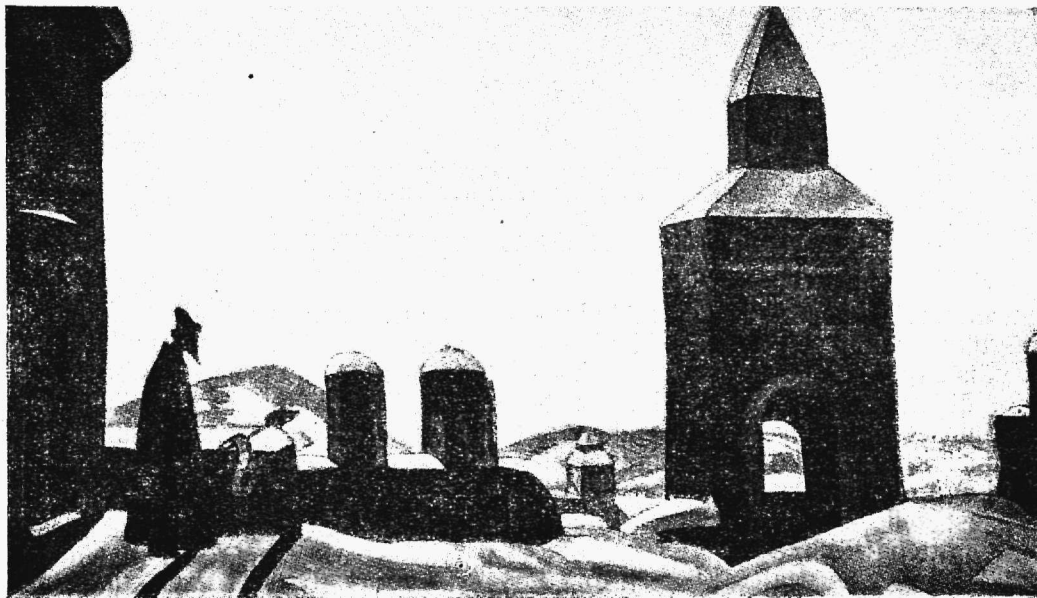
sihtjooneks on aastasadade kestes olnud tugevama Euroopa mannermaa riigi nõrgestamine.

Nii on Inglismaa olnud vaenuljalal omal ajal Hispaaniaga, Prantsusmaaga, Venemaaga ja lõpuks Saksamaaga. Alati on Inglise diplomaatia osanud Euroopa poliitikat nii juhtida, et tema tugevad võistlejad Euroopa mannermaal kaotama on pidanud. Ja kui Prantsusmaa hegemoonia Euroopas maksmata hakkab, nagu see praegu tõepoolest on, siis ei tarvitse prohvet olla, kui ütelda, et Inglismaa ka Prantsuse ülevõimu vastu võitlemises oma vanadele poliitika traditsioonidele truuks jääb.

kuni Prantsuse väed Ruhri raiooni jäävad, Missugused võimalused ja väljavaated jäävad seega Ruhri keerdsõlme ja üldse Euroopa rahu küsimuse lahendamiseks? Prantsusmaa ja Saksamaa — kummagilt poolt ei näi olevat järelandmise lootust — seisavad vaenuliste leeridena üksteise vastu. Küsimuse lahendamiseks on aga kaks teed: 1) Kas annab üks pool järele või 2) sünnib kokkulepe vastastikkusel järelandmisel.

Esimesel juhusel tekib küsimus: kumb pool peab järele andma. Vähe lootust, et Prantsusmaa leplikumale seisukohale asub ja hääks-

Näited Vene kunstist.

Läkitus Pühale Tihonile. N. Rörichi maali järele.

Kuid praegu on terve rida küsimusi, näit. (Ida küsimus, Vene probleem jne.), mis Inglismaad keelavad Prantsusmaaga avalikku vastollu minemast. Kuid see võimalus siiski seisab ees. Millal ja mil kujul või mil puhul see teostub, on muidugi tuleviku küsimus. Esialgu aga kõnelevad kõik kainete kaalumiste põhjal saadavad andmed selle poolt, et mõneks ajaks vähemalt karta ei ole Prantsuse ja Saksamaa arvete õiendamist uue verevalamise kaudu.

Selge on aga ühtlasi, et Ruhri piirkonna Saksamaast eraldumise tagajärjel Saksamaa majandusliselt väljapääsemata seisukorda satub. Praegune Saksa valitsus on seisukohal, et ta mingit läbirääkimist Prantsusmaaga hääkstegemise maksude pärast seni ei alga,

tegemise maksude nõudmisel järelandlikumaks läheb. Praegu vähemalt ei saaks Prantsusmaal riigi tüüril ükski valitsus seista, kes lepituse poliitikat Saksamaa vastu ajada tahaks ja loobuks Ruhri okkupeerimisest. Kuigi ehk Ruhri piirkonna okkupeerimine mõnedes Prantsuse ringkondades hellitatud lootusi täitnud ei ole ja vaatepiirile on kerkinud Saksamaa passiivse vastupaneku tõttu mõnedki ettenägematud raskused, oleks ometi naiivne arvata, et Prantsusmaa nii kergesti enam omi vägesid Ruhri maalt tagasi tõmbaks, sest see tähendaks Prantsuse prestiishile suurt hoopit ja vägede tagasi toomist Ruhri piirkonnast ei soovi enam mitmed needki poliitilised ringkonnad, kes enne Ruhri okkupeerimise vastu võitlesid.

Teisest küljest peab oletama, et Prantsuse valitsusel Ruhri okkupeerimise eel kõik selle ettevõtte juures juhtuda võivad võimalused arvesse võetud olid ja et siin tegemist on kindlalt ja üksikasjaliselt läbikaalutud plaanikindla operatsiooniga. Seda oletust tõendab senini Prantsuse kavakindel tegevus. Samuti ei ole loota, et Saksamaa leppida võiks ja saaks Ruhri kaotamisega, Ruhri piirkonna söeta ei saa Saksamaa läbi, seda enam, et ta rikkad Ülem-Sileesia kaevandused juba varem Poolale andma on pidanud. Saksamaa ei saa majandusliselt jalgu alla ja igapäev kasvav puudus ja viletsus tuleb iga tund Ruhri tarvidust Saksamaale meeles kasvatada kibedus- ja vaenutunnet Prantsusmaa vastu.

Kõike seda arvesse võttes tahab tõenäolikk olla see võimalus, et mingisugune kokkulepe

Saksamaa ja Prantsuse vahel Ruhri söe jaotamisel sünnib. Et Prantsusmaa kokkuleppe saamisel Saksamaa lubadusi ootama jääks ja oma väed Ruhrist ära viiks, pole arvata. Kui kokkulepe saavutatakse, siis vististi ainult selle eelduse juures, et Prantsuse väed Ruhri piirkonda jäävad. Nii jääb Ruhri piirkond Prantsuse valve alla ja Ruhri süsi läheb suurelt osalt Prantsusmaale sõjavõlgade tasuks, kuna ülejääv osa ainult Saksamaale minna võib. Nii suguste reaalsete väljavaadetega tuleb rehkendada. Saksa valitsus ei taha küll praegu mingisugusest läbirääkimisest Prantsusmaaga midagi teadagi, kuid juba hakkab argset ka Saksamaal kuuldavale tulema hääli läbirääkimise kasuks.

J.

Berliinis, 28. I. 23.

NÕIAPROTSESSID.

MAURICE GARÇONI JÄRELE PRANTSUSE KEELEST.

2

Oli eeluurimine lõpetatud, siis saadeti kohtuaktid kuningliku prokurööri kätte. Kuninglikus kohtus võis asja harutamise kujuneda harilikuks või mitteharilikuks protsessiks. Esimesel juhtumisel ootas kaebalust võrdlemise kerge rahaline karistus, teisel juhtumisel aga ihunuhtlus, s. o. surm. Protsessid, milledest selles kirjutuses jutt, kujunesid tavalikult mitteharilikkeudeks.

Kuninglik kohus asus peale aktidega tutvumist tunnistuste proovimisele ja kaebaluse ning tunnistajate suu suud vastu seadmisele. Tunnistuste proovimise all mõisteti tunnistuste kordamist kuningliku kohtuniku ees. Tunnistuste proovimise otstarbeks oli ebaustavate ja kuulujuttudel põhjendavate tunnistuste kõrvaldamine. Oieti oli aga kogu tunnistajate proovimise protseduur ülearune; karistus väärtunnistuse eest oli nii ränk, et ükski tunnistaja ei julenud eeluurimisel antud tunnistust vähematki muuta.

Eeluurimisel antud tunnistuste protokollid loeti tunnistajatele üksikult ja salaja ette. Oli tunnistajatele protokoll ette loetud, siis küsiti, kas ta endise tunnistuse juure jääb või seda muuta soovib. Lõpuks kutsuti kohtuniku ette ka kaebalune ja „prooviti“ temagi eelmisi tunnistusi. Tunnistajate ja kaebaluse sõnad protokolleeriti.

Sellele järgnes kaebaluse ja tunnistajate

suu suud vastu seadmine. Tunnistajad ja kaebalune toodi ühtlasi kohtuniku ette. Tunnistajad tõendasid, et nad kaebaluse ära tunnevad. Kaebalune kuulis siis esimest korda, mis tunnistajatel tema süü tõenduseks oli ütelda.

Silm silma vastu kinnitasid kaebalune ja tunnistajad vandega, et nad tõest kõrvale ei kaldu. Siis kordasid tunnistajad veel kord, mis neil teada oli; kaebalune kõneles enda kaitseks. Tehti uus protokoll. Nõiduses süüdistatu ei tohtinud tunnistajatele vastu rääkida. Kogu protseduur oli ainult vormi täitmiseks.

Protokollid saadeti jälle kuninglikule prokuröörile, kes need kohtukojale või tribunaalile esitas. Kohtu-kommissar luges süüdistusaktid ette ja kaebalune toodi sisse ning asetati kohtukoja pale ette süü üpingile.

Kaebalusele anti sõna enesekaitseks; vabandavateks asjaoludeks loeti muuseas vaimuhaigust. Kui kaebalune oli kõik ütelnud, mis tal enesekaitseks ja vabanduseks oli ütelda, siis viidi ta uuesti välja ning kohus asus nõupidamisele. Olid vabandusena esitatud faktid väärt, et neid tõsiselt võetaks, siis võis kohus uute tunnistajate ülekuulamist nõuda. Kaebalune pidi säärasel puhul uued tunnistajad nimetama ja asjaajamise kuludeks teatava summa maksma.

Oli aga kohtukoja arvates kaebealuse süü kindlaks tehtud, siis võidi kaebealuse piinamisele asuda. Sellekohase otsuse tegemisega püüti rutata, kartes et kaebealune muidu võiks piinamise valude vastu valmistuda.

Piinamine oli tähtsamaks ja mõjuvamaks vahendiks, et kaebealust süütunnistamisele sundida. Asjata kõnelesid ja kirjutasid üksikud oma ajast kaugemale nägijad piinamise kui metsiku surveavalduse vastu. Kuni suure Prantsuse revolutsiooni eelõhtuni tõendasid kohtutegelased ja õigusteadlased, et õigusemõistmine piinamiseta võimatu olla. Piinamist peeti eriti sellepärast tarvilikuks, et kohus ei võivat leppida palja süütunnistusega üksi, vaid ühtlasi pidavat üksikasjaliselt kindlaks tegema, kuidas kuritegu korda saadetud.

Piinamine võis olla harilik ja mitteharilik; viimne liik kestis kauem ja oli valurikkam. Kaebealuse piinapingile saatmiseks jätkus sellest, kui süü tunnustajate varal enam-vähem kindlaks oli tehtud.

Kõiki kaebealuseid ei piinatud ühte viisi. Lapsi alla 14 aastat ei tohtud üldse piinata, vaid võis ainult „hirmutada“, neid alasti võttes ja piinariistade juure viies. 14—25-aastaseid võis piinata, kuid „mitte nii suure valjusega kui tugevaid ja täiskasvanuid.“ Raukasid võis kohus piinata oma heaksarvamise järel, kuid mitte nii suure valjusega kui nooremaid.“

Ka haigete suhtes pidi kohus piinamisega mõõtu pidama. Oli kaebealune nõrk, ähvardas teda piinamise tagajärjel suurem verekaotus, oli tema ihul haavu ehk paiseid, põdes ta rõugeid, tiisikust, veetõbe või „muid sarnaseid haigusi“, siis pidi kohtunik talitama ettevaatlikult ja vähema valjusega.

Piinata võis kaebealust alles 5—6 tundi peale söömist, et ta „mitte oksele ei hakkaks“.

Piinamist ennast toimetati mitmet moodi; igas maakonnas olid omad piinamisviisid. Pariisis tarvitati kiikvõllast ja raudsaapaid; Bretagne'is tuld; Rouen'is põidlate pitsitamist; Besançon'is keha venitamist; Toulouse'is kallati kuuma õli kaebealuse jalgadele. Mõnel pool vajutati pindu küünite alla ja kätse ning jalgadesse. Florentsis piinati sellega, et õnnetuid magada ei lastud; see piinamisviis oli üks metsikumatest ja saavutas „liikmeid purustamata“ väga häid tagajärgi nagu keskaegsed asjatundjad kirjutavad. Avignon'is paigutati kaebealused ahju, mida järjest kuumemaks kõeti.

Kohtu-kommissar esitas piinatavale küsimusi ja protokolleeris kirjatõimetaja abil asjakäigu vähemadki peensused. Jga sõna märgiti üles, mis piinatu suust valu mõjul kuuldus;

ainuski karjatus, ükski liigutus, oigamine ega minestus ei jäänud protokolleerimata.

Kohtunikud olid kohustatud kaebealust „riidest lahti võtma, siduda ja piinapingile viia ning vähemagi meeleliigutuseta piinata laskma, kuni ta märkab, et kaebealune kauemat piina ei suuda välja kannatada“.

Sagedasti minestasid kaebealused valu ja hirmu mõjul. Kui kohtunik märkas, et minestuse põhjuseks hirm oli olnud, siis pidi ta laskma kaebealuse kaenla-alustesse kuuma vett kallata ja neid nõeltega torkida. Ses abinõus võis keskaegsete kirjelduste järele „imet teha“. „Hea rohuna“ soovitati ka jalataldade kõrvetamist tulega; mis—nagu arvati kogu ihu higistama pannes võis kaebealuse kõigist haigustest parandada, ühtlasi sundides tõtt tunnustama“.

Kohus ei tohtinud ennast liigutada lasta mingisugustest nõrkemise ega valu ilmutustest, mis võisid ka simuleeritud olla. Eriti ei tohtud sellest hoolida, kui kaebealune „suust vahtu välja ajas, näost kahvatas ja kohutavalt karjus, sest kõik säärased nähtused olevat lihtsalt nõidade harilikudeks tunnusteks.“

Kõigist kohutavatest stseenidest hoolimata jätkas kohtunik küsimist. Küsimiste sisu ja väline vorm olid aja-jooksul kindlaks kujunenud. Küsiti: missugused suhted kaebealusel saatana naga olid? missuguseid kombeid ta oli tema auks täitnud? missugustesse lepingutesse temaga astunud? missuguseid lubadusi põrguvürstilt saanud? missugustest ainetest ta oli valmistanud salvisid, milledega nõiad endid võidsid enne saatana kummardamisele minemist? missuguste sõnadega ta oli lausunud ja kurja vaimu esile mananud?

Kurja vaimu kummardamine ehk sabbat oli tähtsamaks küsimiste-esemeks. Küsiti, missuguste vahendite varal nõid sabbat'ile rändas; kas ta seal kehalikult oli viibinud või ainult kujutluses? Sunniti kirjeldama kuradi kummarduse üksikasju: mida sealjuures ohverdati, missuguseid palveid loeti?

Kaebealusele tuletati meele kõiki tuntud ja katalogiseeritud roimasid ja küsiti, kas ta end nendes süüdi tunneb olevat; millal ta eksinud; kelle juuresolekul j. n. e. Kohtunikkude sellekohane käsiraamat nimetab muuseas järgmisi küsimisi:

Mida arvab kaebealune kurjast vaimust ja nõiduse põhjusest?

Missuguseid raamatuid on ta lugenud?

Missuguseid kombeid ta on kuradi auks täitnud ja kas ta ennast on lasknud ümber ristida?

Usub ta, et kurat imesid võib teha?

Kas ta pühimeeste kujusid on teotanud, nende peale sülitades, neid lüües või vette viisates?

Kas ta nõiduse abil peidetud varandusi ja rikkusi on otsinud?

Kas ta kuradit on palunud vaenlastele kätte maksta?

Kas ta koduloomi on „ära teinud“?

Kas ta on ennast mõne loomaga lihalikult ühte annud?

Kas ta on mõnele kurjadest vaimudest ihulikult andunud ja kuidas?

Kas ta õhu kaudu saatana kummarduse paikadele sõitnud? Ja mis ta seal teinud?

Kas ta libahundiks olnud?

Kas ta surnute vaimusid esile mananud või kellegiga kokku leppinud, teineteisele peale surma ilmuda?

Kas ta koduseid vaimusid olnud sõrmustes, toosides või mujal? Kas ta püüdnud sääraseid vaimu saada? Kas ta selleks mingisuguseid lepinguid teinud? jne.

Ainult aeg võis kohtuniku agarusele piiri panna: keelatud oli kedagi kauem kui tund aega piinata. Kuid piinamist võidi kolm päeva järgimööda korrata.

Leidus kaebealuseid, kes piinamisest hoolimata vaikisid. Sääraseid kahtlustati kurjadelt vaimudelt abi saamises. Arvati, et neil kusagil ihu küljes pidid peituma paberiraasukesed või vahakuulid nõia-märkidega, mis neid kaitsesid ja vaikima sundisid. Kaitsvate vahendite leidmiseks otsiti nende ihu põhjalikult läbi, eriti „ninasõõrmed, kõrvad, haavad ja vistrikud“. Kui midagi ei leitud, siis otsustati, et kaitsvahend oli alla neelatud ja „sunniti neid rohtusid jooma, mis vahendi välja pidid tooma.“

Oldi arvamisel, et nõiad nutta ei või. Kui kaebealune piinamisest hoolimata pisaraid ei valanud, siis võeti valjumad abinõud tarvitusele. Käerandmeid pidi riputati õnnetud lakke ja lasti äkki alla kukkuda, et siis uuesti üles

riputada. Valu suurendamiseks köideti neile rängad koormad jalgade külge.

Ainsaks mureks oli, et kaebealune piinakambrist lahkuks „terve naha ja murdmata liikmetega.“

See pealiskaudne kirjeldus teeb mõisteta-vaks, et peaaegu keegi kaebealustest piinade mõjul „tunnistamast“ ei keeldunud. Küsimiste peale vastati jaatavalt, et aga piin lõpeks; sel- lepärast ongi kõigi protsesside kirjeldused nii sarnased. Kohtuni- kud küsisid alati seda- sama ja kaebealusel ei jäänud muud üle kui soovitud mõttes vasta- ta, et koleda valu käest pääseda.

Nii tekkisid tuhan- ded protokollid, mis tä- napäevani alal püsinud. Protokollid on täis ru- malusi, mida kohtuni- kud uskusid. Paljud andmed on igasuguse reaalse alusega. Tõen- duseks, missuguste pro- tokollide põhjal inimesi hukka mõisteti, olgu ned osad kohtu-proto- kollist, mis tehtud 21. jaanuaril 1574 a.:

Kõik, mis kaebe- alune eila tunnistas, on õige?

Jah.

Korraku oma tun- nistust.

Kaebealune kor- dab, et tema isa ja ema temaga kuriavaimu

koosolekul käinud ja teda kolm korda sinna kaasa võtnud.

Millal tegid nad seda esimene kord?

Umbes kolme aasta eest.

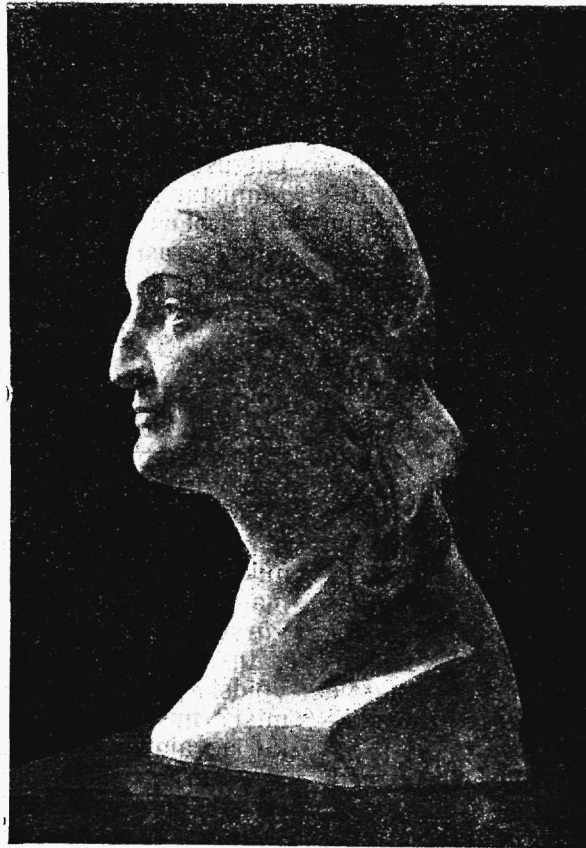
Kas kurat enne seda kaebealusega ei kõ- nelenud?

Ei.

Kuidas ta sinna esimest korda läks?

Umbes kolme aasta eest, kui kaebealune oma mehe kodus oli parajasti õhtust söönud, tulid tema isa ja ema sinna, kuna mees para- jasti õues oli. Kaebealuse isa ütles, et ta tema- ga ja emaga väheks ajaks kaasa tuleks. Välja minnes ja kui nad alles kojast olid, andis isa te- male valge vitsa ja ütles, et ta selle jalgade

Näited Vene kunstist.

Rinnakuju. A. Archipenko.

vahele võtaks, siis kannab see teda, kuhu ta tahab. Ja see vits kandis teda ühes isa ja emaga kuni veskini ja säääl nägi ta suurt tuld ja tule ümber hulk inimesi, kes kargasid ja laulsid. Säääl oli suur must mees, see vaatas kõiki teisi ja oli väga kole. Siis ütles kaebealuse isa, et ärgu ta midagi kartku, mis ta näha saab. Ta käskis kaebealust musta mehe lähemale minna ja kaebealune suudles tolle mehe põlvi. Ja must mees hammustas kaebealuse otsaesist ning ütles, ta olla saatana. Ja hakkas teistega hüppama ja kargama.

Kui kaebealune musta meest suudles, kuis tundus see mees?

Ta tundus väga külmana.

Mis käskis must mees kaebealust teha?

Ta käskis loobuda Jumalast, pühast ristimisest, paradiisilootusest, ja käskis võtta ennast isandaks ja käskijaks. Ja kaebealune tegi seda, sest ta isa käskis, et ta mitte ei kardaks.

Mis andis saatana siis kaebealusele?

Saatana ei annud midagi. Aga isa andis temale punakat pulbrit paberi sees ja mingi juure, üteldes, et kui ta tahab kedagi haigeks teha, siis pangu temale see juur suhu ja siis puhugu sinna

peale; siis jääb see haigeks, aga ei sure. Ja kui ta tahab, et keegi sureb, siis hõõrugu vitsa pulbriga ja kõik, keda ta sellega puudutab, surevad.

Kus on see juur?

Kaebealune varjas seda toa-akna taga kivi all.

Kus on valge vits?

Seda hoidis ta laudas tühjas sõimes.

Kuidas pääsis ta kurjade koosolekult koju?

Ta istus vitsa kukile, mille isa temale varem andis, ja ütles: „Must vits, valge vits, vii mind sinna, kuhu vaja, saatan käseb.“ Ja siis oli ta kohe kodus.

Mis ta tegi isa käest saadud nõidusepulbriga?

Ta hõõrus vitsa ja puudutas vitsaga naabri valget lehma. Siis jäi lehm haigeks ja suri mõne päeva pärast. Seda tegi ta selle eest, et nemad ei tahtnud temale rukist laenata.

Kas ta naabri tütrele kurja ei teinud?

Ei. Siis ei olnud ta veel saatana koosolekul käinud. Vist tegi seda ta ema, kes nõid oli.

Keda nägi ta veel saatana koosolekutel?

Oma ema ja isa ja teisi, kes protsesis nimetatud, peale selle võõraid inimesi, keda ta ei tunnud.

Miks pani ta nii kaua vastu ega tahtnud tõtt tunnistada?

Ta tahtis, et ta ema esimesena kõneleks.

Kas ta ema kuulates korrata töötab, mis ta jutustanud saatana koosolekute test?

Ta lubab seda teha.

Mis andis ta saatanale tänutäheks?

Valge kana.

On kõik õige, mis kaebealune tunnistas? Kas ta sellest

midagi muuta ei taha.

Kõik on õige. Ta ei taha midagi muuta ega parandada.

Eks ole ta saatanale andudes loobunud Jumalast, enda loojast, eks ole ta saatana abil kurja teinud inimestele ja loomadele ja haavanud Jumalat ning seadust? Eks teeni ta seepärast ihunuhtlust?

Jah. Ta palub Issandalt Jumalalt ja herardelt kohtunikudelt andeks. Tehku nemad,

Näited Vene kunstist.

Palvetaja juut. Marc Chagalli maali järel.

mis nende kohus, ja olgu Issand tema hingele armuline.

Kohe pärast piinamist võeti kaebealune uuesti ülekuulamisele. Rääkis ta nüüd teisiti, siis tuletati temale eelmisi tunnistusi meele.

Oli ülekuulamine lõpetatud, siis saadeti kinnipitseeeritud kohtuaktid tribunaali, mille istanguid peeti hommikuti enne keskpäeva. Kõik dokumendid loeti ette. Kaebealune kuulas pealt. Viimast korda kuulati teda üle.

Siis pidas kohtukoda omavahel nõu ja kuulutas otsuse.

Olid tõendused puudulikud, siis kuulutati kaebealune vabastatuks. Kuid kohtul oli võimalik vabastatud igal ajal uuesti vangistada lasta ja uut protsessi alustada „uute täielikumate andmete põhjal“. Peale selle oli kohtukojal õigus kaebealust, kelle süü kindlaks polnud tehtud, määramata ajaks vangikotta jätta, kuni süütuse või süü lõpulikult selgumiseni.

Karistuseks nõiduse eest oli surmanuhtlus; surmamise vahendiks tuli. Mõnel pool katsuti nõidasid uputada; kuid „kõidetud kätest ja jalgadest hoolimata ei vajanud nad põhja“.

Kohtunikudel oli õigus karistust pehendada. Kes kohe ja täielikult süüdi tunnistas, selle vastu oldi armulisem. Säärasel juhtumisel anti timukale käsk, hukkamõistetule enne tuleriidale viimist poomise läbi surmata. Sagedasti anti see käsk, ilma et hukkamõistetule ise sellest teadis.

Kohtuotsus loeti ette kogu kohtukoja juuresolekul. Hukkamõistetule kuulas seda põlvitades. Otsus täideti samal päeval.

Kohe peale otsuse ettelugemist, tuli preester hukkamõistetut taevaandidega lohutama. Hukkamõistetule pidi pihtima ja preester kuulutas temale pattude andeksandmist. Preestri otsustada jäi, kas hukkamõistetule oli väärt püha altari-sakramenti maitsma või mitte. Paljudel juhustel jäi see andmata.

Oli hukkamõistetule altari-sakramenti saanud, siis võeti ta äärmiselt valju valve alla, et teda takistada pühadust teotamast. Keegi ei tohtinud hukkamõistetuga kokku saada, keegi

ei tohtinud tulla segama teda „vaga surma vastu valmistamise“ viimsetel tundidel.

Otsuse teostamisega viivitati, kuni pühitsetud leib seedinud. Selleks arvati neljast tunnist jätkuvat. Oli see ootamisaeg mööda, siis põletati hukkamõistetule kõiki sellekohaseid lõmbeid täsmaliselt täites.

Nuhtlus ei lõppenud hukkamõistetule surmaga. Tähtis oli matmise küsimus. Nõia kondid ja tuhk ei tohtinud puhata pühitsetud muldas. Seepärast heideti tuhk tuulde. Alles sellega oli nõiaprotsess lõpetatud.

Säärane oli nõia saatus ja säärane oli nõiaprotsesside harilik käik, — nii ühetaoline, et sellekohaste dokumentide lugemine peagi tüütuks muutub.

Nõidade kibedam tagakiusamise-aeg oli XVI aastasaja esimesest kolmandikust XVII aastasaja keskpaigani. Hiljem muutusid protsessid haruldasemaiks; ei veetud enam sadadekaupa õnnetuid kohtu ette ega jäänud terved külad nõiaprotsesside tõttu elanikkudest tühjaks. Kuid isegi filosoofide aegjärk — Diderot'i ja Voltaire'i aegjärk — tundis veel tuleriitade verevalt lõõmavaid leekisid, milledes hukkusid õnnetud nõiad.

Fanaatilised ja halastamatud kohtunikud jätkasid ikka samade küsimuste esitamist. Nad sundisid ikka endist viisi piinamisega küsimuste peale vastama; ikka endist viisi rahuldasiid neid sunnitud vastused ja rahuliku südamega tegid nad surmaotsuseid, protsesside õudset koledust aimamata.

Veel 150 aasta eest peeti nõiaprotsesse ja mõistetiti inimesi tulesurma. Need olid kesk-aegse ebaususe viimised ohvrid.

Nõiad lakkasid hirmu äratamast, niipea kui nende tagakiusamine lõppes. Nõidade kannatustega ühes lõppes ka nende kuulsus.

Sootuks kadunud pole usk nõidusesse aga tänapäevani. 1920 a. tunnistas hulk inimesi Bordeaux kohtus vandega endi usku kellegi Süüria ülempreestri võimistesse, keda nad süüdistasid võlumises ja nõidumises. Tunnistajate arvates oli süü teaduslikult kindlaks tehtud!
(Lõpp.)

MUINASJUTULINE REIS INIMESE VERES.

DR. FRITZ KAHN'I JÄRELE. (PILTIDEGA.)

Meie istune mikroskoobi juures ja tunneme rõõmu vaatamängust, mis oma leidmisest peale, umbes 200 aastat tagasi, ikka ja ikka uuesti vaatajate vaimustust ergutab: vere ringjooksust. Läbipaistvalt õhukeses nahas näeme

meie verd soonekestes keerlevat, iga südame löögiga ruttu, siis jälle pikkamisi ja kohe jälle ruttu — pulsi rütmis. Kuulikene kuulikese järele rändavad vereliblekeseid läbi kitsaste kaanalite. Iga kuulikene — üks lible, mis

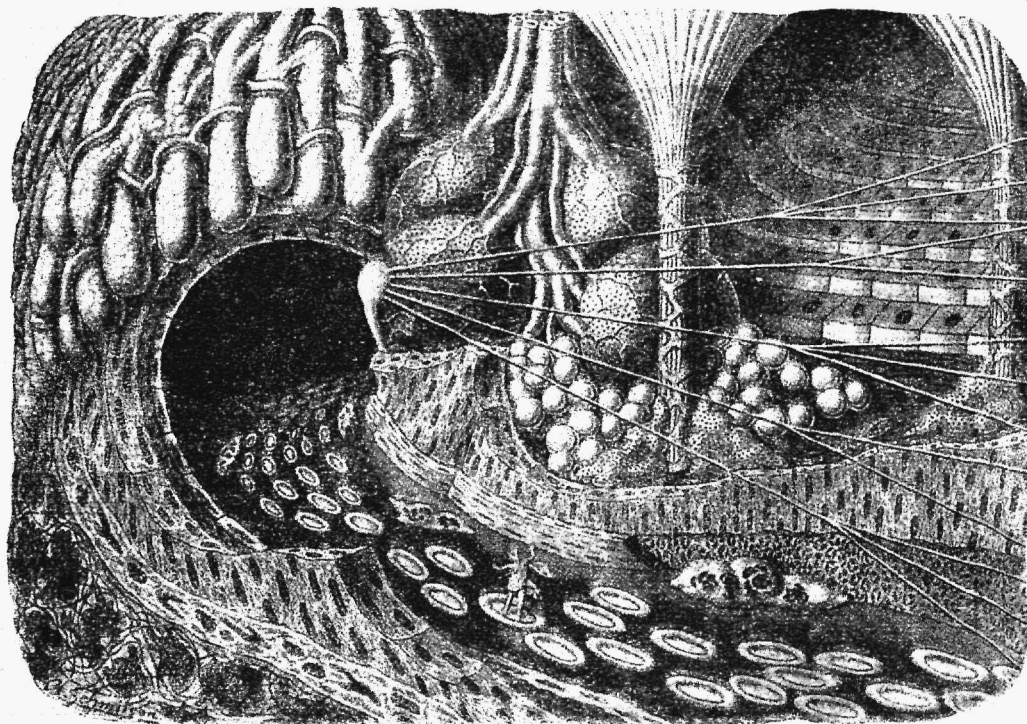
hapnikuga laetult kudedest läbi tungib, et rakukesi elamiseks tarvismineva gaasiga varustada ja kihvtist söehapnikku kaugetest kehasadest kopsu ja sealt välisilma tuua. Missugune vaatemäng, aga ainult vaatemäng! Mikroskoobi nägemisvõimalus on ju kitsalt piiratud ja meie näeme vereliblekese ühelt poolt tulevat, teisele poole kaduvat. . . Kustkohalt? Kuhu? Seda meie ei tea; nagu rändajad linnud üle reisija lähevad liblekese tummalt edasi ja võtavad kaasa meie igatsuse kauge-
test maadest, kus igavene kevad naeratab, hõbedaste ojade kallastel muinaslilledel õitsevad ja paradiisilinnud pulmarüüdes sinise taeva all troopikapalmide latvades oma armumängu jätkavad.

Uuriija peatub mikroskoobi kindla piiri juures, kuid meie, meie oleme poeedid ja kes takistab fantaasial, kui lapsel seitsme luigega üle maade ja merede muinasriikidesse kaasa reisimast. Meie oleme poeedid ja meie fantaasia iga soov muutub tõeks. Vaevalt mõeldud, ja nagu muinasjutukangelanegi muutume meiegi väiksemaks ja väiksemaks, kunni meie viimaks mikroskoobiliselt väikeseks muutume ja nagu mikroskoobi härjapõlvlane verejõe kaldal seisame, kus liblekese, mis mööda tormavad,

meile nii suured paistavad, nagu inimestele nende paadid. Meie astume ühele kaljule, mis jõkke tungib ja ootame. Liblekese liblekese järele ujuvad mööda, kuid ruttu ja jõe keskpai-
gas, meie soovidele kättesaamatutena. Lõpuks ometi lükkab voolus ühe liblepaadikese kaldale, meie hüppame juure ja kohe paati; ta kõigub paremale ja pahemale küljele, meie tõukame ta kaldalt ja sõidame. Meie sõidame! Liblepaadikeses puna-kuldsel verejõel! Ela hästi inimeste riik! Meie oleme muinasmaal, tõe muinasmaal, ja sõidame imedele, tõelistele imedele vastu.

Kaanal on kitsas, niinimetatud juukssooneke, soontesüsteemi kõige peenem haru, millest korraga ainult üks libleke läbi võib sõita, nagu Veneetsia kõrvalkaanalites ainult üks kitsas gondol palazzode äkiliste müüride vahel läbipääsena mahub. Kitsas soonekeses jookseb veri pikkamisi ja meie tarvitame pikaldast sõitu, et oma mikrohärjapõlvase silmadega ümbritsevat maastikku vaadata.

Imelik on see ilm, kus meie reisime, sugugi aga mitte nii vähe sarnane inimilmale, nagu arvata võiks. Samalaadilistest suurtest mägedest, jõgedest, metsadest, nagu maakeralgi, seisab siin maastik koos. Seal jookseb jõgi,

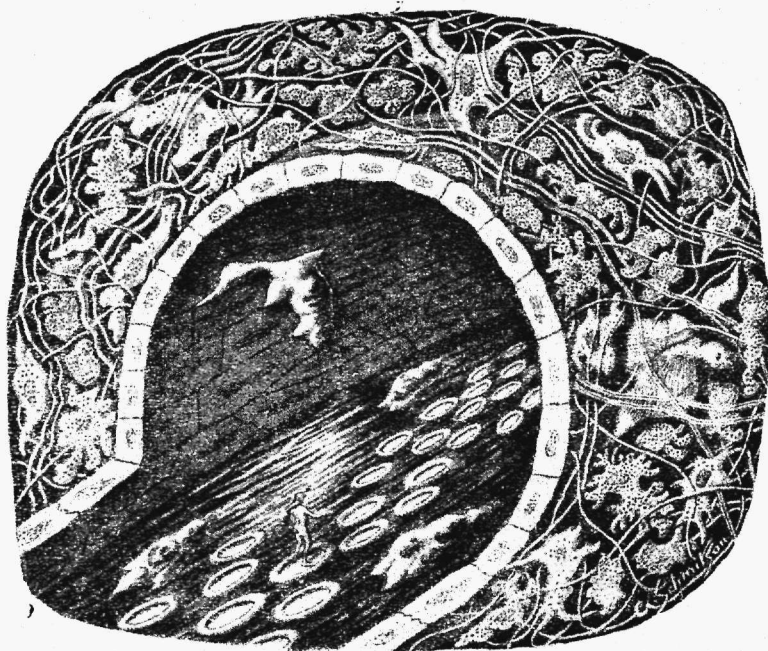
Sissesõit näärme õõnsusesse. Ideaalne „maastik“ inimese veresoonte kudetest ja õõnsustest.

millel meie sõidame, paremat ja pahemat kätt on maastik, kord lage kui muru, kord äkiline kui kaljusein, eemal paistavad künkad, väänlevad nurmed, seisavad kõrgessekuhjatud rasvakuulikestest kütüinid, rakukestest ehitused näevad majadena. Kaugel kerkivad tumedale silmapiirile gaasimõõtjate vormilised näärmel, sidekoe niidikesed kujutavad aedasid rakukeste hoovide ja parkide ümber, teed, mida mööda rändajad rakukesed luusivad, looklevad üksteisest mööda ja suured närvisõlmed saadavad igalepoole oma elektriakaabelid laiali. Kõik on vaikne, selge ja klaasine, nagu oleks see ilm jääks külmetanud, nagu oleks nõiamäe sügavusest siia kerkinud soolast ja mäekristallist riik — plasma riik, klaasisäralisest, merevaiguvärvilisest eluainest, millest koos seisavad elavate olevuste kehad.

Ühe keeru taga muutub pilt. Meie lähene ühe näärmel sissekäigule. See seisab koos sadadest kuulikestest, mis punase jõe enesesse vastu võtavad. Näärmekobarad, mille ümber jooned nagu ussid väänlevad, ripuvad külluses alla ja ümbritsevad maalilikku väravat. Selle sissekäigu kõrval seisab fantastiline mälestusmärk: kuulikestest alusel kerkib mitmetest juurtest väljakasvav, kaanalitest läbiuuristatud sammast ja tungib lõpmatusse. See on lümfanääre, mis nagu tollijaam valvab toidurakukeste möödavoolamist. Tagaplaanil ker-

kib lamedatest rakukestest lai terrass — see on kattakude, mis näärmelid kaitseb. Ühele mikrohärjapõlvasele näib ta aga nii pühalik ja ilus, et ta ei imestaks, kui seda templitreppi mööda üles sammuks preestrite ja palverändajate protsessioon ning kõlaks taevalik muusika. Verejõe kaldal kasvavad sidekoe puud, mis läbisõidetud maastiku võlvisid toetavad; palmitaoliselt laotavad nad oma kroonisid laiali, et Gooti võlvide määratute poognatena võimsalt rakukesteilma taevast kanda. Puust puuni käivad piki jõge närvide telegraafiliinid.

Üks silmapilk, see pilt on läinud. Meie sõitsime näärmeläravast läbi ja oleme ühes pimedas kaanalis. Esiteks ei näe meie pimedas midagi, aga aegapidi harjub silm poolvalgusega ja meie näeme paksu soonteseina, mis meid välisilmast eraldab. Ta seisab koos pikergustest rakuplatetest, mis aga mitte nii, nagu inimeste tehtud seinad, tsemendiga kinnitatud pole, vaid ainult vabalt üksteise kõrvale mahutatud, nii et verevesi kividest läbi niriseda ja nii ainet vahetust väljas ja sees korraldada võib. Jõgi on laiemaks saanud, paadikeste arv on suurenenud ja nad sõidavad voolusest keskpaika aetult tihedas reas üksteist tõugates ikka kiiremini edasi. Jõe kaldapoolses vees ujuvad rändrakukesed, mis aga meist maha jäävad, sest nad ei liigu nii kiirelt; need on imelikud rakukesed, kord on nad ümarikud kui siilid, kord jälle sarvilised ja neil on tähelepanemisväärt omadus oma kuju muuta ja selletõttu oma kohta vahetada. Nad sirutavad oma jalakesed veest välja, haaravad nendega kaldast kinni ja ronivad jõest välja, tunneli seinu mööda üles — ja tungivad rakukestevahelistest kitsastest pragudest läbi, et teiselpool kudeseina edasi rännata. Meie näeme oma ees ühte niisugust sõpra ronimas. Nagu polüüp haarab ta väljasirutatud kätega seinast kinni, ettevaatlikult kobavad ta sõrmed müüriil nagu hädaohtu kartes. Siis nihutab ta ühe katsesarve rakuseinast läbi ja saadab osa omast kehast järele, nii et sõrmedest käsi kasvab, siis rusikaks muutub ja ikka suuremaks paisub, kuna siinpool seina olev osa väiksemaks jääb. Ja nüüd ripub ta — üks pool keha siinpool, teine pool sealpool soone seina — kahe ilma vahel...

Sõit tuiskoont mööda, mille seina pragude vahelt üks rändaja rakukene läbi katsub tungida.

Jälle pööre ja stseen poliüübiga kaob. Meie oleme ühte suuremasse soonde jõudnud ja elame üle vaatängu, mis meil esiteks südamest kinni haarab, siis meid aga rõõmsa ülevustundega täidab. Meie tõuseme kehasügavusest ühte imemissoonde, südame tuksumisjõust tõmmatuna. Soon on laiemaks veninud ja liblekete arv on kümne-, sajakordseks kasvanud. Et veri oma tõusmisel sügavusest südamelöökide vaheajal mitte tagasi ei langeks, on automaatline peatamis- ja tõstmismehanism sisse seatud. Meie tunneme et meie tõuseme

neme vaimus endid purunevat — kuid äkki, nagu nägemata käe tõugatuna nihkub katus meie kohal kõrvale, meie lendame lähedalt teemast mööda ja näeme teda meie all poolkuuvormilisena, nagu pääsukese pesa soone seinaküljes rippuvat. Võib hingata. Kuid vaevalt pääsnud, ähvardab meid uus hädaoht. Voolus peatub, meie seisame ja nüüd kukume meie tagasi. Põhjatu sügavus aigutab meie all ja ähvardab meid neelata... ja nüüd — meie kukume tõesti sinna sügavasse hauda... Kuid seal laieneb nagu värskest tuulest ergutatuna meie all olev pääsukese pesa, laieneb ja püüab meid kukkujaid kinni, nagu põleva maja katusest hüppajaid linadega püütakse. Meie märkame vaevalt oma seisukorda, kui juba see nägemata jõud meid oma vaimudeliftil üles tõmbab, jällegi uuele laele vastu. Jälle ootame meie purunemist, kuid nagu ennegi avaneb viimasel silmapilgul ähvardav sein, meie libiseme mööda, näeme endid kukkuvat, meid püütakse jälle, kistakse üles, kantakse, ja nii läheme meie mööda seda Paternosterkäiku üles, klapist klapini — lähemale südamele.

Igaltpoolt jooksevad uued, tumedad verejõed meie jõkke, rohkenevad paadikeste arvud, jõgi täitub nendega. Ikka tungivamaks muutub voolus, ikka kõrgemaks lained, nad virutavad paadikesed segamini, nii et need kõiguvad, kokku pörkavad, eemale tõukuvad ja puruneda ähvardavad. Täis muret hoiame meie endid paadi äärest kinni ja vaatame kartusega voogusid. Aga see pilt, mis meie näeme, peletab oma iluga kõik meie mured — merehiilgamine! Merehiilgamine vererakukeste meres! (Vaata joonist. 172. leheküljel!) Meie ümber kõiguvad paadikesed vahustel voogudel, nende vahel aga ujuvad meretähtedena lamedad rakukesed, mis üldse kõige väiksemad on keharakukestest; neid ujub veres määratu palju, nagu tähti taevas. Sügavas ujuvad hõbedaste kuulikestena suured ja väikesed rasvarakukesed, mis toitu läbi soonte kannavad. Lähemalolevad on suured ja selged nagu plaanidid, kaugemad väikesed ja terava hiilgega nagu tähed talveööl, kõige kaugemad helgivad vaevalt ja moodustavad linnutee. Nende tähtede ja kuulikeste vahel hiilgavad tuhanded väikesed punktikesed, nagu roniksid hiilgavad ussikesed kevadööl, nagu oleks torm kuldtohmused pilved segi keerutanud: iga lainehari hiilgab kullaselt ja meie lootsik sõidab nendest, nagu laev lõunameres merehiilgamise ajal, läbi valguse jõe... See on veretolmu hiilgeilu, mis kõige väiksematest, ainult väikeste molekulide suurustest, keemilistest osakestest koos seisab ja mida inimsilm ainult mõnikord mikroskoobi kõigetugevamal suurendamisel nõrgalt märkab. Kuid kaua ei saa meie imestada seda vaate-

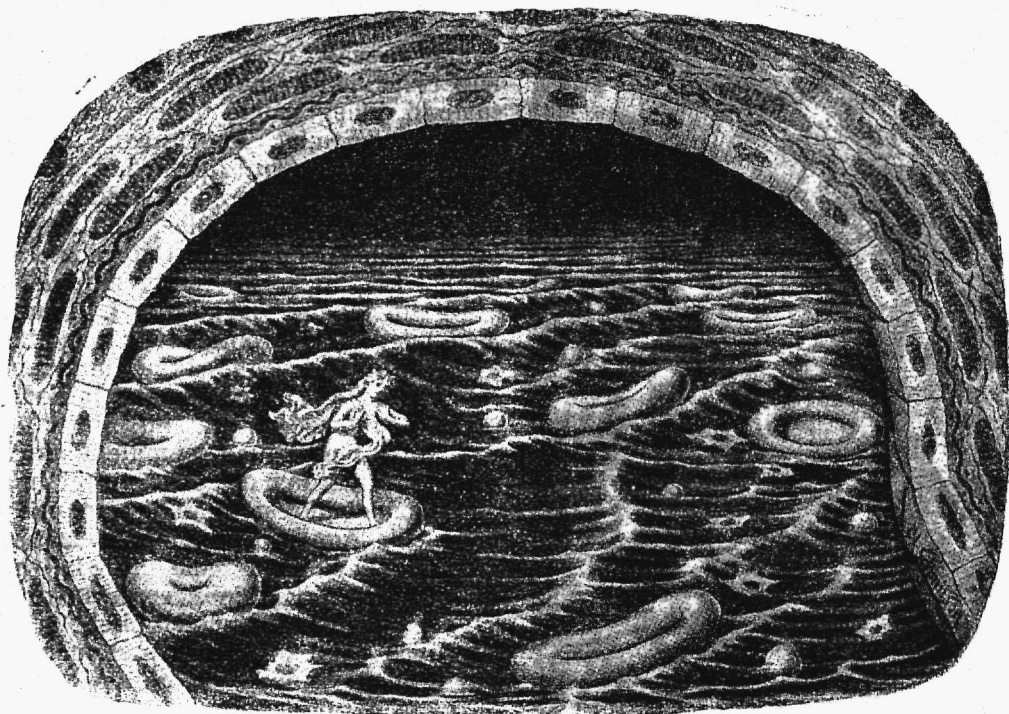
Vererakukesed tõusevad südame lähedusse.

ja vaatame üles. Tee on kinni. Nagu tõstetooliski, mis ei peatu, vaid seletamata kiirusega vastu maja katust ähvardab lennata ja sõitmisel suurt hirmu äratav, nii tormame meie üleskistuna vastu tumedat seinat, mis tee kinni pannud. Sein tuleb lähemale ja lähemale, meie kükitame maha, oma surmas kindlad, ja tun-

mängu; õudse kiirusega tõmbab meid verevoolus üles, klapid on kadunud, voolus tugevam, paadikeste arv lugematu. Teadmata kaugusest kuuleme meie sumbutatud kohinat, esiteks tassist, nagu kauge mägedekose kohin, siis kõvemat ja rütmiliseks muutuvat nagu ookeanilaeva masina mürinat, mis oma töötamisel terve laeva värisema paneb, siis tuleb kohin lähemale ja lähemale, väristades, tagudes, nagu paneks mõni tulepurskav mägi maa kõikuma, nagu taoksid tsüklopid meie all oma sepikodades sõjariistu oma Olümpia jumalatele; kõige selle juures

mestele kirjeldama? Kujutage ette neetute põrgulangemist, nagu seda Rubens maalís, ehk kujutage ette ussikesi kühvliil, kui neid tulde pühitakse, siin aga olete ise ohver, keda määratusse sügavusse taputatakse, tuletage meele Homeruse kirjeldust Charybdisest.

Nii nägime oma all südant, mis iga tõmbega hulk paate neelas ja nagu valaskala suu ennast sulgus, siis uuesti koledalt avas, uued paadid sisse haaras, siis jälle sulgus ja uuesti avas.... Nüüd kõikusime ise äärel — ja kaotasime mõistuse . . .

Verevoolu lainetel.

väriseb ümbrus, nagu sõidaks müristamise vanker ringi, kord lähemal, kord kaugemal, siis kuuldu kohinat ja sisinat, nagu kallaks taevast vett, nagu sõidaks meie Niagarast alla ja peaksime kohe määratu vooluga üle kaljude koledasse sügavusse kukkuma. Milleks sõnad! Inimene ei või tunda, mis üks mikrohärjapõlvlane üle elab, kui ta omas mikropaadikeses suures verejões südamele läheneb. Tahaksime paadist hüpata, kaldale ujuda ja põgeneda, ehk nagu Odysseus viigipuu okstest kinni haarata et ennast päästa Charybdese sügavusse kukkumise eest—kuid hilja. Juba avaneb meie all kuristik ja kusagilt nurgatagant tuleb määratu kiirusega üks kõrvaljõgi; mõlemad jõed ühinevad ja nüüd kisub meid kirjeldamata jõuga alla pimedusse. Kuidas peab seda ini-

Kui kaua meie meelemärkuseta olime, ei tea. Inimeste aja järele võis see ainult sekundid kesta ehk ka murdarvu sekundist. Ärgates leiame endid nagu Araabia muinasjutu kangelas ühes nõiakoopas, mille üksikasju hämaruses raske näha. Seinad on sadadest sammastest koos, mis tihedalt üksteise kõrval seisavad, õrnalt ilustatud ja tumepunaste soonekeste ja valgete närvidega läbi põimitud. Üksikud, iseäranis tugevad sambad, seisavad vabalt ruumis ja on tugevate köitega, mis nagu puuoksad laiali lähevad, ruumi laega ühenduses. Lagi seisab kõrge kuplina üle seinte ja näib liblikeste seisukohalt suurem kui St. Peetri kirik Roomas palverändajatele, kes oma reisi eesmärgile jõudes vapustatutena üles Michelangelo taevakujutuse peale vaatavad. Ruumi seintes

enestes on arvurikkad koopad ja käigud, ja tema suurem ime on see, et tema ja kõik temas elab. Seinad värisevad, sambad tuksuvad, köied, mis suuri sambaid hoiavad, kiiguvad, lagi õõtsub, nagu lipud tuules. Ja äkki tormavad, nagu tahaksid nad terve koopa kõigi sammastega, koobastega, käikudega ja kõigi liblepaadikestega oma vahel purustada, seinad üksteise peale. Meie tunneme et kerkime sammaste vahelt üles, heljume vabas ruumis kupli all, tahame kinni haarata, et endid päästa, aga seal avaneb kuppel meie hohal ja nägematust masinavärgist aetult lendame meie nagu plahvatuse jõul läbi katuse. Nüüd heljume meie kõrgel südame kohal, meie all aigutab katkine katus, kole sügavus — ja nüüd lendame meie tagasi sinna, Charybdise kõrisse. Aga juba tõmbab meie all olev kuppel ennast kokku ja püüab kukkuda vooluse. Üks moment peatust, ja järgneva löögiga viib meid voolus edasi — kopsu. Jõgi jaguneb igalepoole, tasemaks ja tasemaks jääb voolus ja pikaldasemaks meie sõit. Kaanalid jäävad kitsaks ja läbi hõredate seinte võime nagu varengi ümbrust silmitseda. Meist paremat kätt, meiega paralleelselt, läheb õhutoru, mis värske õhuga täidetud. Iga soonekese harunemisel saadab ka tema enesest ühe kõrvalharu välja, mis nagu soonedki ikka õhemaks lähevad, kuna lõpuks veresoont ja õhutoru ainult õhukene seinakene lahutab. Nüüd lõpeb õhutoru ümmarguses ruumis, mille ümberringi koopakesed; meie oleme kopsu sõidu eesmärgil, õhutorukeste lõpukambris, mille koopakestes vahetus sünnib õhu hapniku ja vere söehappe vahel. Pikkamisi keerleme meie ümber koopakeste, meieni voolab õhu värske hapnik, söehape põgeneb ja uue eluainega täidetult libiseme meie ühte kõrvalkäiku. Ojakesed ühinevad jällegi, igalt poolt tulevad hapnikuga täidetud paadikesed, jõgi laieneb ning tumeneb ja meie sõidame kiire vooluga südamele lähemale. Jälle kuuleme meie müminat all sügavuses, jälle kohiseb see nagu kosk esiteks kaugel, siis lähedal ja uuesti elame meie üle vaatemängu sügavusse langemisest — seekord aga pahemas ning suuremas südameosas; meie sõidame nagu enne läbi hõljuva sammastega ruumi — südamesügavusse, tungime läbi kiikva lae keha valitsuspiirkonda. Kuhu? Iga ringjooksuga viib meie tee meid ise piirkonda inimese kehas, mis koos seisab 30 biljonist rakukesest. 4000 korda päevas sõidame meie läbi selle vereringjooksu kaheksakujulise tee kopsus ja kehas, mille vahel süda pumbana töötab; 4000 korda, ja mitte kordagi ei lähe meie ühte ja sama teed. Igakord sõidame südamest tulles ise harusoont mööda, libiseme teisi kaanale mööda ja ükski kord ei ole meie juhtumisrikas reis juukspeentes soonekestes,

mille arv miljardideni ulatab, endine. See on rikas, arvamata rikas elu; maa, täis nurmi, metsi, künkaid, kaljusid, veekoski, tuhatkordselt läbiõõnistatud maaaluste jõgedega, kraaterite ja kaevandustega. See on püramiidide ja labürintide, rippuvate aedade ja meanderjõgede maa! Maa täis rakukesteliinnasid ja näärmetevabrikuid, närvikeskjaamasid ja keemia maagiakabinette! Uurimiste paradiis! Teooria vaimuderiik! Tosinkordi päevas rändame meie piki soolikaid, kanname pikaldastel keerudel toidujõeni hapnikku, et sealt toidumahlased suhkru munavalge, rasvaolluste näol oma liblepaadikestesse laadida. Soolikatest kanname meie toiduaineid maksa, kus nad keemiliselt analüseeritakse ja maksatärkliseks ümber töötatakse. Sama sagedalt rändame meie läbi punaste muskliteväljade, kord all jalgades, kord üleval otsa ees, kord seljas—igakord aga ise osakonnas, ise ülesandega käib meie juhtumisrikas tee. Nii sõidame kord mööda selgroo Eiffelitorni trepikeerdusid, ringleme ümber kaela lumivalge närviüdi ja tungime läbi tagumise avause pealuukoopasse. Siin muudame kursi ja ringleme peajude salajamates urgastes, sõidame läbi silmade mitmesuguste osade, luusime nina auravate soode labürintides ja käime kõrva nikerdustes. Siis lahkume pealuust ja läheme kaela osakonda. Nagu reisijad Egiptuses, ronime meiegi kõrisõlme püramiidile ja rändame läbi kurgu lõualuusse ja sealt hammaste tornidesse. Tosinkord päevas libiseme meie närvidest mööda ja peame salajase hirmuga silmas nende pingulitõmmatud kaablid. Meie ronime inimese luude salajamatesse koobastesse, rändame nende kivistes jõesängides mööda kondiüdist ja lümfakudedest. Sadased kordi rattame meie naharakukeste lähedusse, rändame karvametsa kütinate peegelklaasi all. Sadased kordi tuleme meie oma rännakul soontes selle kohani, kus soolikakaanali lümfajõgi kõigi oma toidumahladega enne verejõe südamesse tungimist sellesse voolab, näeme kuidas piimane toidujõgi ennast tumeda verega ühendab. Ikka uuesti viib meid meie tee näärmete tööstuspiiridesse, läbi ila- ja kõhunäärmete, põrna ja neerude, ning igal pool näeme meie midagi uut, näeme vanagi uuest küljest — nii et pole sõnu jutustamiseks. 80.000 korda ringleb oma kahekümnepäevalise elu juures vererakukese lootsik läbi inimese keha; 80.000 korda peaks uut juttu algama, kui tahaks edasi anda ühe rakukesel-sõitja üleelamusi inimese veres. Tuhat muinasjuttu jutustas Araabia kuninganna oma õelale mehele tuhande öö jooksul. Oma 80.000 peaks Sindbad, Meresõitja, jutustama oma juhtumisrikastest sõitudest läbi südame kopsudesse, sealt elujõudu ammutades tagasi südamesse ja edasi mööda rakukesteilma punaseid elujõgesid. . .

SUGISTORM.

REDIK SOAR.

Isa tuulas rehalse vāravate vahel. Mis tal seal tuulata veel oli, kas olid need herned, mis senni rehalse nurgas pōppes seisnud ja korda oodanud, või muu rehmete jāanus, mis veel enne lābilaskmist tahfis, kui sari talivarju panna, seda ma ei tea.

Tean ei seal sapitses, kui mina taģa õues hanesid ja siģu taģa ajasin, oisides pori seest kõrģemaid kivinukke, kusjuures vedel siike pori vastumeelselt lābi varvaste lirtsus.

Korraģa jāttis isa sarja seisma, tuli pisut kaugemale vāravate vahele ja vaarias uurides taevapoole ringi, kus kārisenud õhukesed udupilved naģu suits tuule kāes narmendes ja liperdes edasi lendasid. Isa nāoli paisiis, et ta suģuģi selle asjaģa seal ūleval nōus ei olnud ja keeras kaheldes sammud taģasi. Vōttis siis ūhe poole tuulivāravat eest āra ja pani teisele toeks. Vaatas veel kord ūle pea kihutavate pilvede poole, viskas pilģu aeda haavasallu ja tāhendas mureģa: «Tuul lāheb vist tormiks . . . Muģadel odra nābrad alles pōllul! . . .» Lāks ja katsus veel sarjata, kuid ikka viis tuul terad pōhku ja haģanad kaugēle taģuvāravast vālja.

Aida otsast lābi vanade lembrite paisiis tōesti veel pāris hulka napru pōllul. Nende āraviiimist oodati ammuģi, - oleks loomad pōllule saanud. Ja mina vihkasin neid napru, sest ei haned naģu vaenlased nende kallale tikkusid, mille eest karistus minu kanda oli.

Aģa praegu, kus isa silm pilvis peituvat tormi ette aimas, kōlas ta hāales mure nende nāprade pārast. Meie omad nad kōll ei olnud, aģa neis peitus mitme vaesema pere talvine toit ja vara, ja kui nad tormi kätte jāavad, siis on hukas hukade lootus ja vaev.

Siia sinna nabra āāre vedas mōni hobusekonti puuiģedēģa vankri, mille peale kiiresti koorem kerkis, mis selpuģa hādavaevalt kinnitati ja siis rappudes pōlluvahe teed mōdda kuģuģile lembri alla pere aeda kadus.

See oli juba keskhommikul. Haavasalus tōusis kohin jārjest āhvardavamaks, vanalt poolmetsikul õunapuult rehalse nurģal sadas ihhedamini õunu õlevirna

otsa, aiavahele ja mārģadesse nōģestesse - ning saunataģune veeloik laenetas ja ajas seal solistavatele hanedele suled utakile.

Isa jāttis tuulamise seisma, pani tuulivāravad kinni ja pidas nōu, naģu koģuks ta jōudu vōiiluseks: veresooned meekohtadel pundusid ja kulnud vajusid madalale silmile.

Vana lembri kōljest aida otsas tuli poolpraģisedes alla ja saunakatuse nurk lendas ūle harja.

Isa sõrmed surusid end tasa aģa tuģevasti peopessa ja kulmude alt vastas tumm vaade: «Jāta vāhemaģa!»

Isa seisis tōsine ja huuled kokku surufud ning naģu ei oleks ta mōtelnudki rutata ehk jooksta. Aģa oli nāha et tal kindel nōu on midaģi ette vōtta ja ainult veel selle ūle aru pidas, kust kōiģe enne peale hakata: Kas minna ja visata õlevirnale paar latfi peale, vōi minna ja sauna katus kinnitada, ehk tuua hobune, visata latikoorem vankrile ja minna ning laduda aias pleekivatele linalademetele need pikku ūle.

Hāda oli igalpool karta, sest nabrapead pōllul juba lendasid, kerides pōhjust jārjest uusi sūletāisi juure ja puisaites kõrģele ūles, naģu oleks tuli neid sõond.

Olevirnal polnud veel viģa, sest seda kaitses vana õunapuu ja linad olid end lābi rohutūģaste vastu maad maģanud ja hādalaģa lābi kasvanud; ka neile ei pāāsenud torm veel serva alla. Aģa kōiģe suurem valu oli saunakatusel; see seisis pealpool tuult ja tāiesti kaitseta. Juba keerlesid katuseõled keset õue ja roovlatid katusest hakkasid paistma, naģu paljad lihata kōljeribid.

Jārsku surus isa nokaģa mūtisi pea pōhja ja - pinsakuta paljasārģil, naģu ta oli - sammus aeda tiģi poole. Seal siikutas ta veest kimbu liģunend katusevāāte vālja, tōi ja viskas reheotsa maha. Selle järele haaras ta aģariku najalt pika lati, viis ja lasi pealtpoolt tuule õlevirna najale; tōi teise veel ja pani toeks ning vinnas siis kartsa teise otsa saunakatusele.

Rehalast pōpete kōrvallt sikutas kimbu õlģi vālja ja sidus sellest seljatāie katuskahlu.

Foto Parikas.

Põllumeeste era-
konna riigikogu
rühma juhid ja
tähtsamad kõne-
mehed.

Üleval:
Pahemal pool
K. Päts.

Paremal pool
J. Laidoner.

All:
A. Jürmann.

Väädi ja kahlukimp seljas, ronis isa karisast moodsa üles, ronis nagu karu, peatas igal pulgal ja kuulatas tormi illingute vaheit, mil jälle astme astuda võis.

Paigal! Väänas kimbu kintsu nagu vinna alla ja kukkus tööle. Tüki aega võitles isa tormiga, enne kui tuule tehtud haava parandas ja rahuldatud südamega alla tuli.

Aeg oli juba ipeale lõuna. Torm tõu-

kus tuulehoog linu rohutüügastest välja sikutas ja karjamaa aia poole rullima hakkas.

Oudne tunne. Nagu oleks midagi hukka minemas.

«Ära viib, pole enam midagi parata, ei jõua kaitsta,» ütles isa ja jäi nagu paratamatult leppides seisma, tulgu mis tuleb: «Hea veel, et see hirsaed seal ees on, peksab hirte vahele ja sinna jäävad.»

Kristliku rahvaerakonna riigikogu rühma juhid ja tähtsamad kõnemehed.

Foto Parikas.

Foto Parikas.

Jaan Lattik.

O. Amberg.

sis, ja pealpool tuult oli viha ja jõudu küll veel näha, mis vaibus liigemale nagu hukatus.

Põllul tuiskas nabrade ümber vilja nagu lund, ja igatse küljest valgendas pikk juuga kaugemale. «Neist pole küll hommikuks põhjaagi järel,» vaatas isa lootusetult seda hävitusööd vaatates.

Vaevalt sai isa õelnud kui lendas põhukuhjal pea ja selle järele vana elutoa katuseharja nurk kõigi malkadega.

«See on juba liig!» ütles isa nagu ette heites ja jäi tõsisel silmil aeda vaatama,

Räästasalk tuli küla põllult ja tüüris vaevaga haavasallu, kuhu nende sädistamine mühinasse kadus. Ei saanud püsida torm ei annud neile oksal asu, ja pistid uuesti alla tuult versta paar läbi karjamaa tammikusse.

Isa jõudis siiski veel mõned latid katuse ja põhukuhja najale lasetada ja tuli siis tuppa kui juba hämardus.

Tuld ei julenud keegi pliida alla ega kolde teha. «Ema tõi külmad kartulid, silgud ja leiva lauale, ja sellega leppisimegi.

Vuhiseb ja vilistab räästas, naksuvad

palgiitapid toanurgas, nagu annaks koğu hoone järele, hulub ja soiub korsten ja loiteb tuli lambis.

«Püha Eessuke, oleks ta'nd, jätkaks peavarjukeseği peale», ohkas ema ja tõusis laua tagant üles. «Mine pane uksele tugevasti puu taha,» jätkas ta isale, ning võttis ise lambi, milleğa kätt tulel varjuks hoides ees läks: «Lambad koa jäid sauna va'asse, oleks märkeand saunaği a'ada...

«Eğa neid külm küll võta,» rahustas isa tagasi tulles, ja läksid siis vaikides mağadiskambri, kumbağil nagu oleks hirmus raskus südames.

Järğnes õudne ja tormine sügisõõ. Õõ, mil mağada ei tihka, vaid tahtmatult kartes ja peidetud hirmul valvad ning ootad, mil hukka läheb maa ja murdub kõik, mis seisab. Õõ, mil aimad nägemata ja võitmata võimude jõudu enda ümber, tinned oma jõuetust ning paned südames lootuse tahtmata kelleği nägemata kaitsja peale.

Möödus õõ! Möödus päev ja veel kord õõ.

Kolmandal päeval õhtupoole hakkas järele andma ja neljandal päeval liikusid puuladvad suurest vintsufusest nagu ise veel tagant järele.

Põlluli paistsid sinna jäänud nabrade asemel ainult põhjaasemed, kuna viili laiali oli tuisatud võõrastele põldudele ja peksetud märja maa peale rohu- ja kõrre-üüğaste vahele. Linalademed põllukaartelt olid veeretud rullideks ja kantud üle põldude aiaääri mööda seğamini, et ei tea, kus kelleği omad. Meie omadest oli osa hädalasse pidama jäänud, kuna teine osa oli aetud mööda hirsaeda, kust ema

neid õhtuni peohaaval noppis ning sidus.

Puul ripnesid ainult mõned narmendatud lehed veel küljes.

Haavasalk oli lehtedest peaaegu lağe, kuna viimased taeva all lendlesid nagu kollased liblikad ja siis väsinult kauğele koltunud rohule langesid. Haru ja aed oli neid täis. Kõik olid nad tipitud servilt ja ühtepidi rohutüüğaste vahele, nii et terve väli silmaulatuseni nagu kuldrubladeğa ettevaatlikult üle laotud oli.

Pehme oli paljal jalal astuda, kui mõnda neist veel lennust püüdsin, armas oli neid kullatükke peos hoida, vaadelda.

Nüüd, kus suur torm mööda ja hirm kadunud, paisis mulle selles lehekülvis ja formi hullavas vallatuses niipalju ilu ja kaasakiskuvust, et tunğivali soovisin, et oleksin võinud õhku tõusta ja tuulena neile kollastele leheliblikatele järele lipata. Ma teğin hõlmad lahti, lasin nad tuult täis ja hüppasin üles lendu, ağa - ei saanud lennata! Võtsin siis peotäie lehti ja viskasin nad uuest üles ning lippasin hüpates neile järele, arvates, et lendan.

Ağa see ei olnud siiski kevadine jooksmine liblikate ja mesilaste järele. Siin oli ilu, formi ja siin tekitas midaği võitlushimu. Siin oli jõudu ja, kui mõilen, ometi ka midaği, mis rõõmsasti naerda ei lubanud...

Järğmisel päeval vaikis torm täiesti. Rimmelğad vana toa taga aia peal ja saared aida taga põllutee ääres olid oma leherüü laotanud tee peale, seistes ise katmata peadeğa.

Tuğev ja julge astus isa uhkel sammul hommikul puhast lehevaipa mööda nende eest läbi, kui põllule läks.

ARARAT.

ARNOLD ULITZ'I ROMAAN.

Tõlkinud M. T.

„Ah, kuis ta mind pettis, iial pole ta Jumalat uskunud! Ka meie — omateada targad — ei uskunud Jumalat; kuid uskusime midagi udust, mis püha pidi olema. Tema ei uskunud midagi, kuid kõneles pühadest asjust, sest see joovastas meid. Ah, see lontrus! see lontrus! Ta oli hull; ei ta oli vaid kuri! Maakera oli temale näitelavaks. Ta pidas iseennast jumalaks! Ta sülgas Jumala peale. Vahel kääris ta naerdes käised üles ja kisendas: Tule, taevalik tüssaja! Kuule

ometi, kuis ma sind teotan; põleta mind, kui võid!“ See tegi temale headmeelt, sest ma kõnelesin sagedasti Jumalast ja ütlesin Aleksandrile, ilm minevat Jumalata hulluks.“

„Daniel,“ karjus Nadja: „miks ei põletanud Jumal teda mustaks sööks? Ta oli liig nõder ja arg! Miks ta endast märku ei annud? Vahtisin taevasse, ent tema ei liigahtanud. Siis langesin Aleksandri ette maha ja kisendasin: „Sina oled Jumal, kummardan sind!“

Nadja kargas püsti, heitis Danieli ette maha, haaras pimedas tema jalad ja rääkis: „Olen jumaldanud kaduvat inimest, — olen jumaldanud nagu laps, kes palub Jumalat. Olen jumaldanud inimest, jumaldanud inimest! Miks ei põletanud Jumal teda, kui ta seda suutis? Ta tahtis, et Aleksandri taoline võimul püsiks, nagu tookord tahtis, et veeuputus tuleks. Inimesed ei tahtnud head olla, nad pidid hukkuma.

Kiievi uulitsal nägin teda esimest korda. Olin püss käes võidelnud, vabisesin alles rõõmust ja vihast, seepärast langesid Aleksandri sõnad hästivalmistatud verre.

„Kuis on su nimi?“ hüüdsin, kui ta kõne lõpetas.

„Aleksander,“ ütles ta, varmalt vastates.

See nimi lõhestas minu ja lõhe kaudu voolas ime. Imeks pidasin ju, et Aleksander oli surnud ja uus Aleksander äkki elas.

„Shuura on üles tõusnud!“ kisendasin: „Pühitsege ülestõusmispühi! Shuura on üles tõusnud!“

Teised karjusid mu järel sedasama. Kuigi juba niisugused olime, et Shuura meid poleks armastanud, — tema nimi kõlas meile ikka veel kaunina ning joovastas meid.

„Tulge!“ hüüdis väär-Shuura.

Tore hää! oli tal, tore hää! seda mõn-das nüüdki. Ta hüüdis:

„Ülim käsk on: sa pead tapma!“

Valdasime Moskva kahe päevaga, sõja-vägi lõi meie poole. Aleksander jagas raha, raha ja ehteasju. Pilte kinkis ta rumalatele maameestele, Prantsuse meistrite maalid käs-kis ta rahvasöögimajadesse riputada. Raamatukogud laskis ta ära põletada. Kui te-male keegi ütles, rahvas vajavat teadmisi, sest teadmised olevat jõud, siis nimetas ta säärase manitseja burshuiks. „Teadmiste kogumine on kodanlaste eelarvamine,“ ütles ta: „Teaduseta pole kapitalismi, kultuurita pole teiste kulul elamist.“ Õpetlased põlvitasid tema ees ja palusid endi kogud säästa; tema naeris. Ta laskis kakskümmendkaks koor-mat marmori agulisse vedada ja sellega täna-vaid sillutada. See oli muuseumides purusta-tud kujudest saadud marmori-rihu.

„Ons valus, väike?“ küsis ta, kui kah-vatasin.

„Jah,“ vastasin: „aga peabki valus olema.“

Ühe astronoomi kuulmata arvutused kä-ristas ta kildudeks; professor vingus ja nuttis jämedaid pisaraid, nagu peksasaanud kooli-poiss.

Kalliste raamatute juures tundsin kõige

selgemini, et alles endises juurdusin. Ah, Da-niel, mis seal hävitati!

„Ons valus, väike?“

Kolme päeva pärast ei olnud enam valus. Paiskasin ise ühe madonna uulitsakividele ja kiskusin Katariina käsikirjad puruks.

„Oled minu adjutant,“ ütles ta mulle ning suudlesin tema jalgu.

Peeterburi lähedal pidas ta vägede-paraadi ning rääkis:

„On vaid kolme liiki venelasi: sõdurid, põlluharijad ja varustuse valmistajad. Tööli-sed valmistavad varustust sõduritele, sõdu-rid loovad ilma uueks, põlluharijad toidavad sõdurid ja töölisi. Linnad tulevad hävitada, kui neid mainitud kolmele liigile vaja pole. Burshuid tulevad tappa. On vaid üks poliit-ika: üleilmiline revolutsioon.“

Seisin tema kõrval, kui ta kõneles ja ste-nografeerisin. Shuura tundus mulle tema kõr-val nõdra ning hõrdana. Ajuti meeldis ta mulle nii väga, et kogu mu ihu värises.“

Daniel mõtles:

„Ta ei tule metsast tagasi. Ehk on ta surnud!“

Nadja rääkis edasi:

„Mina ise soovitasin talle kõneleda gram-mofonidesse, sest muidu ei saanud kirjaoska-matud tema kõnesid teada. Temale meeldis see. Nägin teda seisvat ja kõnelevat. Ainult mina olin toas peale tema; aga ta seisis, nagu oleksid tuhanded teda nägemas ja kõneles nii-sama! Vahel naeratas ta minu poole, nagu ütelda tahtes: Millist luiskamist te usute, eeslid! Kuid tol ajal ei seletanud ma tema naeratust nii. Ei teadnud isegi, mis see võis tähendada. Ma ei mõtelnud; armastasin teda, olin hull sellest mehest.“

Daniel mõtles:

„Kesköö on käes! Ehk on teda uss nõe-lanud.“

„Kõik uskusid, et tema armuke olen“, ju-tustas Nadja edasi. Tema hääles oli salajane, vaikne naer, kuid sellest ei kuuldunud rõõm; ta naeris, et iseendale haiget teha, ja sellepä-rast, et ta arvas, Daniel põlgavat teda pime-das. Naer oli tema patukahetsuse narrirõivas.

„Nad ei julenud mind ihaldada, kuigi sel-les midagi hirmsat poleks olnud, ei. Sest me naised ei pidanud endist enam kuigi palju lugu; paljud meist tegid, mis mehed tahtsid. Nad mängisid kaarte iseendi peale; kui mees kolm korda võitis, võis ta naise omada. Narrus oli see; milleks veel kaardimäng selle eel? Aga see oli väikseks erutuseks ja tegi asja tähtsa-maks.“

Nadja naeratas:

Foto Parikas.

Rahvaerakonna
rühma juhid ja
tähtsamad kõ-
nemeled riigi-
kogus.

Üleval :
Pahemal pool
J. Tõnisson.
Paremalt pool
A. Jürgenstein.
All :
J. Jaakson.

„Ei, minuga ei tulnud keegi kaarte mängima. Aleksander on sakslane, mõtlesid nad vist; sakslasi pidasid nad salaja kõlblisemateks ja korrapärasemateks. Nad arvasid, et ta mind enesega nagu kord ja kohus laseb laulatada, — nii palju kui tol ajal kommetest ja viisipäralikkusest veel võis juttu olla.

Muutusin tol ajal veel kord väga ilusaks, sest et nii väga armastasin; aga tal ei tulnud meelegi mind naiseks võtta, ei viisipäraselt ega teisiti. Olin ju küll romaane kirjutanud ja oskasin sõnu tundelikult ritta seadida, aga tema peale need ei mõjunud. Põlvitasin kord tema ees ja kerjasin:

„Õnnista mind, armastatu, enda ihust osaamisega!“

Imekombel ei naernud ta nagu tavalikult, kui temale armuavaldusi tegin, vaid vastas tõsiselt ja peaaegu salapäraselt:

„Ma ei kingi enda ihu väiksematki osakest. Kui haavatud olen, joon iseenda verd. Seemnesse on tahtejõud kõige rohkem koondatud. Pean ihnus olema. Usun, et ma samasuguseks muutuksin nagu kõik teised mehed, väike, kui kellegile enda seemet kingin.“

Siis aga lakkas ta tõsiselt kõnelemast, sest jutt oi olnud teistest meestest ja ta ei suutnud keelduda lõbust veidi hoobelda. Ta sõimas rahvakommissare, paljastas nende edevuse, nende kadeduse, nende väikluse, nende salaburshuilikkuse, nende salakristlikkuse.

„Naiste peal aeledes unustavad nad toore jõu. Ainult et naised all lamavad, peavad mehed endid isandateks. Suured mehed ei armasta kedagi.“

„See on ebauski!“ vingusin.

„Kõik suurvaimud on ebausklikud,“ vastas ta.

„Daniel, Daniel“, kisendas Nadja nagu oleks tema süda täis pidulikku üleannetust: „Kas kuulad hoolega? Ma ei taha häbeneda, tahan sulle kõik jutustada.“

„Jutusta,“ ütles Daniel edevalt ega tahtnud näidata, et ta kannatas: „Kuulan suure huviga.“

Nadja mõistis, et ta häbenes; läila ning jälgina tundus talle iga vale. „Miks ta valetab?“ kurtis ta endamisi: „Miks ei löö ta mind viha pärast?“

„Kord võtsin ennast alasti,“ rääkis ta siis hirvitades: „astusin tema ette ja ütlesin: „kui sa mulle kiimalust ei anna, siis soetan enesele ise kiimaluse sinu nähes. Eks näe siis, kas suudan su hukutada.“

Tema kõlistas ja ütles: „Lasen su välja visata, naisereo.“

Enne kui vahisõdur sisse astus, olin kapis peidus ning riietasin end. Ta ütles vahisõdurile:

„Ei midagi, kallim. Tahtsin teada, kas sa vast ei maga. Sa tead ju, kes vahil olles magab, seda karistatakse surmaga!“

Ma ei lasknud ennast maha, ei kihvtitanud ennast, ei poonud ennast; kuidas ta mind ka ei alandanud, elu oli ometi ilus. Sain kohtuministri Styr'i armukeseks ja jutustasin temale, Aleksander armastavat mind. See pani Styr'i, selle eesli vabisema; ja selle lojuse vabisesemises veel nautisin Aleksandrit.“

„Lõpeta nüüd,“ kisendas Daniel: „Nüüd on minu kord.“

Ta langes naise peale. Kohkudes vaikis naine. Ta ei suutnud uskuda, et elus ihu tema peal oli, sest kõik, mis ta jutustas, oli tontlik ja kauge. Nüüd aga, mil elus ihu tema peal oli, raputas teda mineviku läilus nii väga, et oleviku vastikuks muutus ja ta Danieli heitles ning teda sõimas.

„Ei, ei, väike!“ hirvitas Daniel: „Ma ei karda, et nõrken! Ma pole suurvaim! Mul ei tarvitse enda seemet hoida!“

Nadja nuttis alandusest valjusti.

Daniel ronis enda asemele tagasi, nagu koer, kes kurja teinud. Ta kuulatas Nadja poole. Nadja ei olnud kirge tunnud, aga nüüd, nagu äratõugatuna enda asemel lamades, tundis ta imelist soojust rinnas ning üsas.

„Nii oli õige,“ tundus talle: „Kõik oli õige.“

Talle näis, nagu oleks teda õigusega teotatud; ta ei pahandanud Danieli peale, tal oli temast kahjugi.

Siis karjatas metsas lind teravate küüntega. Metsa mahe kohin pidas hinge kinni. Õhki ehmatas. Mõlemad kuulatasid kange-tena.

Äkki ütles Nadja rõõmsalt:

„Aleksander jättis meid maha. Ta läks Peeterburisse. On ju kindel, et ta meie juures ei suutnud elada!“

„Ja sina?“ küsis Daniel.

„Mina jään sinu juure.“

Daniel tundis rõõmsat tänu laiul tiivul endas tõusvat.

„Soovin temale head rännakut!“ ütles ta. Tema hääl värises. Nadja kuulis häbelikku värinat. Ta noogutas väsinult pead ja uinus magama.

Hommikul tõusis Daniel veel enne kui Nadja oli ärganud ning läks hea kavatsusega välja. Ta võttis kirve ja tangid kaasa ning rändas Bagutasse. Seda teed mööda oli Aleksander läinud; ta jälgis teda teispoole

küla rususid, kuni Napoleoni tee esimeste puudeni. Seal kadusid jäljed sügavasse liiva.

Piduliku tundega läks Daniel külla tagasi; oli hea, et Aleksander nüüdsest peale puudus; oli väga hea.

Onnide süsinenud palkidest kiskus ta pikki naelu ja tagus need kividel sirgeks, sest ta tarvitas neid sootu imeliseks ehituseks.

Kui ta õhtu eel koju läks, oli Nadja nägu murest alles tume. Ta ütles:

„Seal sa oled! Kartsin, et mind maha jätsid.“

„Mis?“ hüüdis Daniel: „Kartsid väga?“

„Jah, väga.“

„Ah, seda ma ei tahtnud. Läksin vaid seepärast, et sulle suurt headmeelt kavatsen teha.“

„Siis on ju hea,“ ütles Nadja: „siis on ju hea.“

Järgmisel päeval ehitas Daniel metsas Nadjale süngi. Nadja kuulis vasara lööke ja kord kuulis ta teda vilistavat, aga ebakindlalt, ainult mõne takti, see kõlas nagu kohkunud linnu katkev laul. Daniel löikas koera- ja põdranahad korralikult ribadeks ja naelutas süngipõhja, nii et see vedrutas ja kumises, kui ta rusikaga sinna peale löi. Siis täitis ta süngi heintega ja kattis kassinahkadega, — nahk naha kõrval, pruunide, vöödiliste ja ruugetega; mitte kuis juhtus, vaid kirja ning värvi peenelt kaaludes. Kui ainustki heinatuusti enam ei paistnud, võttis ta süngi selga ja tassis maija. Ta rõõmustas, et Nadjat toas ei olnud, ja pühkis kogu ruumi luuaga puhtaks. Harva küll oli seda varem juhtunud; ta raputas pead enda lohakuse üle. Siis paigutas ta uue mööbli seina ääre, nii et valgus hommikupoolsest aknast otse asemele paistis.

Selle peale hüüdis ta: „Nadja, Nadja!“

Nadja tuli põllu poolt ja kandis jahukotti.

„Tule vaata midagi,“ ütles Daniel.

Toas võttis ta tema käest kinni ja sõnas:

„Tegin sulle süngi, sa ei pea enam põrandal magama.“

„Ah, päris süng!“ hüüdis Nadja: „päris süng!“ ja pani käe asemele.

„Daniel,“ ütles ta kurvalt: „Olgu sul kannatust minu ihuga. Olid vihane, et ta ei rõõmustanud, kui sa eila tulid. Ole kannatlik; usun, ta õpib jälle rõõmustama.“

„Nüüd oled mu naine!“

„Mees ja naine, jah,“ naeratas Nadja: „Võib olla ainus abielupaar kogu Venemaal.“

„Siin algab uus Venemaa.“

„Mis mõtled sellega?“ küsis Nadja aralt.

„Saame kindlasti lapsi, Nadja,“ vastas

Daniel rõõmsalt: „Muret teeb mulle vaid kuis pesuga hakkama saame.“

Ta nägu oli kortsus seda öeldes, aga Nadja ei saanud naerda, vaid kisendas:

„Seda ei tohi sa loota, Daniel; mu ihu on sootuks reostatud. Minusugune ei saa lapsi. Sa ei tea, milline ma olin.“

Daniel taandus jahmatades.

„Milline sa olid, milline sa siis võisid olla? Nagu too Minskist?“

„Mitte niisugune, aga minus ei kasva midagi puhast.“

„See ei või olla, sa ei ole mulle jälk, ma ei või eksida.“

„Armastad sa siis mind?“ küsis Nadja ahnesti ja naeris ühtlasi karedalt, püüdis Danieli naerust ette jõuda.

Daniel ei naernud, ta vaikis; Nadja kisendas põlglikus vihas:

„Näed nüüd, näed nüüd, teadsin seda!“

Daniel tundis kogu ihus armastust nagu peente sõrmekestega koputatavat; ta rõõmustas nii väga võimalusest rõõmu valmistada, et lühikest vaikimist nautis piduliku kingitusena. Nadja valusat karjatust kuuldes ruttas ta kõnelema.

„Nadja,“ ütles ta: „Mind peletas ju vaid kaunis sõna. Oleks ometi valge, et mind näeksid. Mu nägu on vististi väga õnnelik. Armastan sind, Nadja, armastan sind väga!“

Nadja põlvitas innuga, võttis Danieli käed, ühendas need ja surus enda palveliselt ühendatud käte vahele. Siis hüüdis ta valjul häälel:

„Jumal, kuule mind! Kui ma lapse peaksin saama, siis olgu see tähiseks, et meile andeks antud.“

„Seda kuulis ta“, sosistas Daniel: „Seda kuulis ta.“ Ning alandlikult kummardas ta, kuni tema pea Nadja pea kõrval oli, sest ta kartis väga, et Jumal ju puude all võiks seista ja neid mõlemaid näha ning kuulda.

Nad magasid kõrvu, kuid ikka veel müri- ses äge vapustus nende hingedes; nad lähenesid küll teineteisele innukas andumuses, kuid nende ihud olid täis hirmu.

Hommikul tahtis Daniel jälle Bagutasse minna, et varakoopaid lõpulikult tühjendada. Nadja palus luba kaasa minna. Nad läksid käruga teele, Daniel vedas. Metsa-alune oli täis kuldseid laike ning esimesed langenud lehed ju roostekarvalised; kaste niisutas lehti; niisketena jäid need pidama nartsude külge kõndijate jalgade ümber.

„Usu,“ ütles Nadja: „oleks eurooplastel alati aega olnud säärastel hommikutel metsas rännata, nad poleks sõdasid pidanud!“

„Neil polnud küllalt aega ega metsi“, vastas Daniel: „Suudad sa kujutleda metsa, millest oleks jätkunud Moskva miljonitele? Miks nad nii suurte karjadena elasid? Et kõik tehased Moskvast olid. Olen tehaseid alati vihanud.“

„Pole hea, et masinad olemas? Või on hea?“

„Tööd pidid need säästma“, ütles Daniel pahaselt: „Aga sest saadik kui masinad olemas, muutus tööline alles tõesti inetuks. Vihkan masinaid.“

„Kuid ilma nendeta on võimata elada nagu enne hukatust elati.“

„Ei. See on õige. Seepärast on hea, et hukatus tuli.“

„Kiidad ju meid, Daniel? Siis oleme vast midagi head teinud?“

„Usun et jah. Aga nii palju valu käis teie teo kaasas; kes julgeks seda veel heaks nimetada? Võib olla siiski? Küll Jumal teab.“

„Ja kuis näitab ta seda, Daniel?“

„Kui ta kõiki hukkuda ei lase, siis on ta andeks annud ja soovib meilt veel midagi.“

„Elame nagu peale veeuputust, eks?“

„Ja, ja“, naeratas Daniel: „Kas tead, mis mulle veeuputuse loos kõige rohkem meeldib? Et juudil kogu ilma loomad laevas olid. Kui paljudes lautades! Millist kära nad tegid! Ja kui maapind kuiv oli, kuis nad siis marsisid: härjad, hobused, lambad, lõvid. Vist naljakatena, kaugeltki mitte nii häbematutena nagu tavalikult. Vist kohmetult ja vett ning soid pelates. Kujutle vaid! Linnud üksi võidukalt kõigi teiste kohal õhus. Nemad nägid, et kusagil enam kohutavaid veid polnud. Tol ajal õppisid nad laulma. Või on piiblis kusagil öeldud, et varengi laululinde olnud?“

„Ei tea“, ütles Nadja vaikse õnnelise naeruga hääles: „Kuid jutusta veel; olid seal juures, eks?“

„Jah. Linde ma sallin, need on ainsad, kes mu lähedusse jäid. Kõik teised loomad põgenesid mu eest, linnud aga vaatlesid mind sagedasti kaastundlikult endi puude okstelt. Linnud, kes hea juudi suurest laevast olid lennanud, Nadja! Taevast muutus neist mustaks. Laevajuht seisis ja imestas. Mis? Kõik need olid mu laevas? . . . Ah, Nadja, oleks meil vähemalt koergi! Või poleks te Baguta kasse ära söönud! Või märkaksid ometi loomad, et me neile halba ei taha teha! Kujutle vaid, et kord hommikul paar jänest, paar trussi, kaks hirve ja tore pöder meie ukse taga lebaksid ja ootaksid, mil ärkame. Tuleksime välja, nemad ei kohkuks. Kõneleksime nendega, silitaksime neid, neil oleksid auväärilised targad

näod! Olen vahel hirvi metsa vahelt kutsunud. Meelitasin neid ilusaimate poisi- ja piiganimedega, kuid nad ei usaldanud mind. Kuis võiksidki nad inimest usaldada!“

„Arvad sa“, küsis Nadja: „et hea juut suure laevas mees oli, keda loomad usaldasid? Ja et kord aeg oli, kus loomad ning inimesed sõbrad — ei, see on tõesti rumalus. Alati on nad üksteist söönud.“

„See on rumalus, muidugi. Aga miks igatseme seda siiski?“

Seda öeldes astusid nad metsast välja ning seisid keset erekuldset hommikut. Heleda legendiku servad olid alles öises auras; auruvoogude vahel aeles soe valgus alasti loomana ääretumas õndsuses. Isegi Baguta rusud olid kullaga kattunud ega näinud enam nii kohutavatena. Nadja näitas põrutatult jumaliku valguse poole ja Danielgi oli imeliselt vapustatud, nagu oleks neile kaunis nägemus Jumala naeratusena läkitatud nende igatsuse eest. Siis ütles ta vaikselt:

„Vahel pidime peale tungima nii kaunitel päivil, nagu tänane. Ja säärestel päivil ei suutnud ma mõista, kuis keegi minu kaudu võis surra ehk kuidas mina võisin vägivaldset surma surra. Kord heitsin granaadihauda, et hinge tõmmata peale pikka jooksu. Rohukõrreke oli üleni verine ja maast ronis tõuk mööda purpurset haljast kõrt. Tõugud ei teadnud lahingust midagi, inimesed aga pidid surema. Taevast oli samasugune kui täna. Värisin igatsusest ellu jääda.“

„Sõda on süüdi kõiges, mis juhtunud. Kes pidi veel armastust uskuma? Armastust ihkaksid ometi kõik inimesed!“

„Sõda on kurjast“, ütles Daniel: „Kes sõja peale mõtleb, see peab enamluse heaks kiitma. Tõesti, enamlusel on vaimu, sõda aga on igasuguse vaimu vastane.“

„Me poleks ainult armastust unustama pidanud“, ütles Nadja.

Daniel jahmatas.

„Ja, ja; te poleks aadet unustama pidanud.“

Veidi aja pärast ütles ta:

„Aleksandril on õigus, kui ta kultuuri pilkab.“

„Minagi mõtlesin tema peale.“

„Kui meie legendik säärasena lebab, Nadja, siis näib see mulle hiigla loomana, kes tunneb ja hingab. Ta pidi põlvili vajuma, nii palju koormasid inimesed tema turjale maju ning masinaid. Nüüd aga on majad ning masinad hävitatud, legendik tõstab uskmatult pead ja küsib: Ons tõesti tõi? Ning tunneb mõnu, lebades alasti päevapaistel. Ta ajab

enese jaluli, puristab, raputab end, nii et tolm ja sädemed tuiskavad, naerab: tõepoolest, loom naerab ja arvab, meie kahekesi võivad tema selga astuda. Meile mõlemale on ta hea! Ta armastab meid, vaata aga, vaata aga!”

Auruvood lagendiku serval lahtusid mürgise pilvestikuna ning lagendik muutus ääretuks. Tuul oli tõusnud ja miljonid rohukõrred vabisesid ning näitasid kordamööda endi kuldseid kõhte ja tumedaid selgi. Lagendiku hingetõmmete helkimine oli nii ere, et mõlemad inimesed pidid silmad sulgema. Ühtlasi helises iga kõrs kandlikeelena, miljardid helid ühinesid tugevaks kohinaks, mis ometi lõpmatu õrn oli. See kuuldus sügava vaikusena, mis kogu lagendiku kohal rippus.

„Maa rõõmustab,“ sosistas Nadja ning Daniel noogutas õnnelikult pead, nagu oleks kõik ümberkaudu tema vara, mis ta naisele kinkis.

Sest vilkest saadik astusid nad teisiti, nende hingedes oli enam kindlust, vaimustatult tundsid nad endi alasti kehi nahkade ning närude all.

„Üksindus tegi mind veidi hulluks,“ ütles Daniel: „Varemalt heitsin säärastel kaunidel päivil vahel maha, nagu oleks maa olnud naine; pöörasena ja tõesti himurana paiskasin end alasti maapinnale ja mõtlesin: Peab, peab ometi võimalik olema, et maa inimeselt lapse saab!”

Ta võttis maast peotäie mulda ja ütles:

„Katsu!”

Nadja katsus sõnakuulelikult ja võpatas.

„Kas ei tundu see ihuna? Nagu mälv katsuksime!”

Nadja jaatas. Daniel muljus mulda pihus, kuni see sõrmede vahelt välja pudenes. Hammaste vahelt karjatas ta täis õnne.

Ka Nadja karjus tasa sügavas lõbutundes ning hakkas siis vaikselt laulma. See oli Vene rahvalaul lõokesest nisuvälja kohal.

„Esimene laul üle pika aja!” ütles Daniel: „Manasse ennustas õieti, lõpmata head on mulle juhtunud.”

„Shuura, Shuura!” hüüdis Nadja äkki ja suudles teda.

„Suureks kiituseks on mulle see nimi,“ ütles Daniel kohmetult.

„Armastan sind väga,“ ütles Nadja.

„Armastagem maad,“ sõnas Daniel: „Kõik mis rääkis, tundub mulle nüüd rumalana. Maa ees peame alandlikud olema.”

Nii sammusid nad alla valgusesse. Mees pani käsivarre ümber naise õlgade; nad kõndisid sirgete ja saledatena ning olid väga kaunid.

Hulga aja pärast hakkas Nadja rääkima.

„Aleksander vihkas kultuuri, kuid ei armastanud loodust. Ma ei saa temast aru.”

„Ta oli osa sellest lagendikust, Nadja.”

„Ei. Ta oli alati kohutav.”

„Oo, ka lagendik on kohutav,“ vastas Daniel salapäraselt: „Lumisena ning öösel. Ja on ometi ikka sama rohukõrte ning lillede lagendik.”

„Mäletan, kuis ta haridusministri nime- tas,“ jutustas Nadja: „Ta kirjutas käsukirjale naerdes alla ja ütles mulle: „Kirjuta oma mälestustes, enamlased olnud väga kodanliste kalduvustega, ahnelt nagu koerad liha igatsenud nad kooliharidust, teadmata, kui naeruväärilised on kogu ilma koolid.” — „Teadmisi kõigile!” ütlesin ma. Ta kargas vihaselt püsti ja kisendas: „Teadmisi minule! Rumalust kõigile!” Võib olla, olid tal samad mõtted, kui sinul, Daniel?”

„Võib olla. Aga tema oli meeleheitel, mina olen rõõmus.”

Daniel kuulis Nadja häälest, milline ahas- tus jälle tema hinge oli vallanud. Aleksander võlus teda jälle; ta pidi temast kõnelema, pidi teda ülistama ning needma; Aleksander ei annud teda vabaks.

Daniel astus ruttu ja tõmbas käru kiiresti enda järel. Nadja toetas paremat kätt käru tagumisele servale; käru kippus tema käest ära. Nadja hoidis kõigest jõust, rebis käru tagasi. Daniel pidi kuulama, kuulama. Ta tundis, et Daniel teda võluja mõju alt kiskuda püüdis. Ta ei tahtnud end päästa lasta, tahtis meelega endale haiget teha.

„Pead kuulama, Daniel,“ kisendas ta: „Ära sõida nii ruttu.”

Daniel ei peatunud, temal endalgi oli õudne; seepärast rääkis Nadja, kuna nad meele- letult ruttasid. Hulludena näisid nad pööraselt joostes, kuna naine hingetuna jutustas:

„Kuumaal Peeterburi suvel tuli ta sagedasti alasti büroosse, Daniel! Igal seinal olid suured peeglid, sest aktidekappe hulga paberiga ta ei sallinud. Vahel, kui päike tema alasti ihul helendas ja kaunis mehekeha igalt seinalt peegeldus, naeris ta rõõmsalt ja poisikesena süütult: „Mina! mina! mina!” Oleks ta palvetada võinud, ta oleks iseenda peegelpildi ees palvetanud.”

Daniel jäi seisma.

„Just täna sellest jutustada on hea,“ ütles Nadja: „Nii kaunil päeval on kerge mõelda, et ükski kuri vaim enam mu kallale ei pääse.”

Tasa sõnas ta:

„Minule on Aleksander kuri vaim. Kord istus ta öösel mu voodi servale ja ütles:

„Õieti tahaksin aumärgi luua suure truuduse eest, kuigi see naljakas oleks sotsialistlikus vabariigis. Sinu jaoks, väike, peaks mul tõesti aumärk olema.“ „Miks?“ küsisin õnnelikult. „Tahaksin midagi su heaks teha, sa truu loomake. Teeksin sulle heameelega head su truuduse eest.“ Ja ta silitas mu rinde, kõditas mind nagu last; ah, see oli nii alatu, tema aga naeris, nagu poisike koeraga mängides.“

„Ah, Daniel, Daniel,“ kisendas Nadja: „Ah, Daniel, Daniel! Ise suitsetas ta seejuures ja naeris hammaste vahelt ja pea hoidis ta veidi kuklas, et suits silma ei läheks. Siis tundsin vist esimest korda, milliseks elajaks olin muutunud. Sest saadik olin tema vastu vahel häbematu, aga ta naeris vaid alati.“

„Pead mind armastama, ilma minult midagi tahtmata,“ rääkis ta heas tujus: „Siis on su armastus mulle päris meeltemööda. Olen teispool teie labast lõbu-ihla! Olen nagu jumal ise! Lõbutsege, teie jaoks on kired loodud; mind need ei liiguta, ei, mind need ei liiguta. Õieti ei saa ma neist arugi!“

„Samal ööl oli kõigi ministrite kodudes läbiotsimine; kohtuministri, politseiülema ja rahaministri laskis ta vangistada ja maha lasta. Ja haridusministri laskis ta ka maha lasta. „Nadja,“ ütles ta mulle: „See ei sünni muidugi mitte kõlbluse pärast, muidugi mitte. Euroopa aga saab silmad pärani kiskuma, nähes, et me puhtaid näppe nõuame.“

„Ja tema ise?“ küsis Daniel: „Olid siis temal endal näpud puhtad?“

„Jah,“ vastas Nadja: „Ta elas nagu iga ametnik viietuhandelise palgaga aastas, see pole kuigi palju. Ta hirvitas kõigi mõnususte üle. Sagedasti läks ta lõuna paiku töölistemajadesse ning palus tüki leiba ehk kurgi ja sõi ühes pererahvaga. Kõik armastasid teda väga; oo, ta oli näitleja.“

„Näitleja on vilets sõna säärase mehe kohta,“ ütles Daniel: „Däämon! Ütle däämon! See pole sõimunimi. Mis on meil temaga tegemist? Temal on teistsugune veri ja teistmoodi aju!“

„Seisata,“ palus Nadja: „Nörken.“

„Ainult mõni samm veel, Nadja. Oleme ju kohe külas.“

„Ma ei suuda enam.“

Nadja silmad olid pärani ja täis hirmu, ta toetas käru najale.

„Pean sulle kõik jutustama, mis temast tean. Kui ma kõike ei jutusta, nii et sa kõike

ei tea temast ja minust, siis ei lase ta mind lahti. Peaksin ehk tema järel jooksuma Peeterburini ning uuesti tema koer olema?“

„Nadja!“ hüüdis Daniel.

„Ja peaksin ennast jälle kõdistada laskma,“ karjus Nadja täis valu.

„Oled mu naine, armastan ju sind, armastan ju sind,“ hüüdis Daniel mitu korda: „Ära lase tonti ennast võluda! Meil on ju maja ja kelder, meil on põld ja tõrva-ahi. Meil on puid talveks. Ja saame lapse!“

„Olen neetud, nagu temagi! Ta on mind neednud, sest et ma temaga ei läinud.“

„Saad lapse,“ kurjustas Daniel: „Tead ju, mis Jumal meile töötab.“

„Töötab ta, usud sa?“

„Ta töötab!“

Siis tundis Nadja enda üska naeratavat. Ta laskis ennast rohuse vajuda ja hoidis käega ratta kodaratest kinni.

„Tule nüüd mu juure!“ palus ta.

Daniel tuli vihaga. Ta tahtis Aleksandrile kätte maksta, loomana hammustades kallistas ta Nadja rinde. Ja vahel kisendas ta hammaste vahelt Jumalale ionnakalt:

„Õnnista meid! Õnnista meid!“

Ta heitles Jumalaga. Ja kui Nadja üsk avanes ja kirk lähedal oli, hüüdis temagi:

„Õnnista meid!“

Siis lamas ta surnuna, nii et Daniel muret tundis. Ta kattis naise nahkadega ja korjas rohtu tema pea alla; aga Nadja lükkas nahad ihult ning sõnas:

„Las' päike paistab mu peale, see saab hea olema.“

„Nadja, ava kord silmad,“ palus Daniel tüki aja pärast.

Nadja tegi seda kurvalt ja ütles:

„Ma arvan, ta ei õnnistanud meid veel. Seekord veel mitte. Usun, et tunnen, kui ta meid õnnistab.“

Kui ta seda oli ütelnud, muutus ta nagu vaikseks. Ja mõne vilke pärast ütles ta lõbusaltki:

„Nüüd läki Bagutasse, olen väga näljane.“

Nad võtsid surnud talumeeste koobastest vilja ja kartulid. Daniel tegi tule hõõguvate süte varal, mis ta kärus kaasa oli toonud. Nad küpsetasid kartulid ja sõid ühes süsimustade koortega, mis tuha mõjul veidi soolastena maitsesid.

(Järgneb.)

VÄIKELINN.

RICHARD ROHT.

Monotoonne traagikoomiline elu väikelinnas jätkus endiselt.

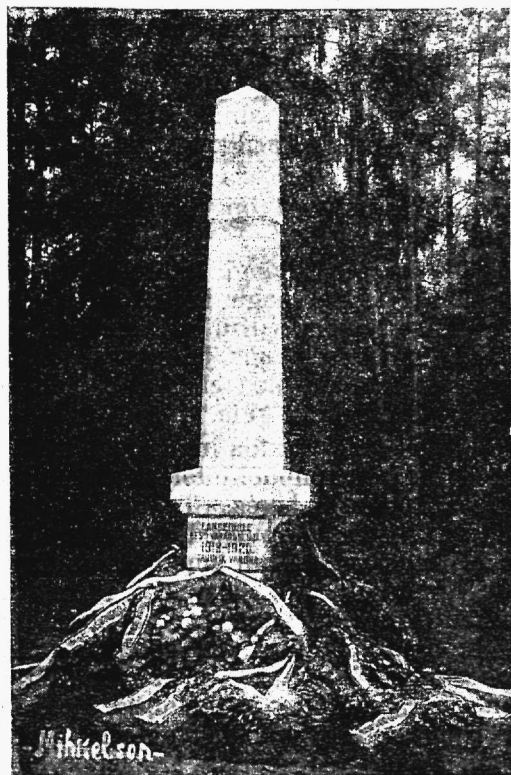
Jatkus ka Verner Molli monotoonne traagikoomiline rooman.

Mõned päevad pärast kohtamist linnaäärses pargis sai Moll Olga Veberilt ekspressiga saadetud kirja.

olnud ja mis olematu. Mu abikaas teab kõik! Ta on väga õnnetu. Ta pakkus mulle lahutust kuid ma tean, missuguste tunnetega ta seda tegi ja ma ei tohtinud seda vastu võtta, sest ma olen omale mehele nii palju võlgu ja mul on ääretu raske teda jätta. Oh ma kannatan, kannatan väga! Ainult Teie päralt on mu

PILDID VÄNDRAST.

Foto Michelson.

Mälestussammas langenuid sõduritele Vändras.

„Mu armas ja unustamatu!“ seisis sääl: „Elu on meie vastu. Meie peame lahkuma! Mu süda nutab verd, kui seda kirjutatan. Kui ilus, kui ilus oli see kõik, mis Teiega ühes tundsin! Kui ilusad olid ööd Teie seltsis. Ma mäletan neid kui ainust ja suurt minu elus, mis nii ühe- tooniline ja hall. Kuid meie kõik peame seda kandma, mis meile kanda antud, meie ei pääse sellest. Mul on väga raske Teile kirjutada, kuid ma pean Teid paluma, et Teie mind enam ei otsiks. Ma jään enesega ja leinan seda, mis

Ilvese-jahilt tulles.

süda, kõik mis minus paremat ja ilusamat, ja ma saan Teid igavesti mõtlema kui oma elu ainust õnne. Vabandagemind! Kui võite, siis unustage mind — lihtsat hinge. Teie olete rohkemat väärt ja leiateg seda kindlasti. Minu elu rada viib mind ikka omaviisi edasi ja ma ei tohi teda muuta, ma ei saa seda! Elage hästi — ja mäletage mind mõnikord! Elga Veber.

P. S. Loodan, et mu vähesed kirjad ainult meie teada jäävad, nagu Teiegi omad.

S. s.“

Moll istus kirja läbi lugedes tükk aega liikumata, valmis naerma ja nutma.

„Nii, nii,“ kordas ta endamisi vihaselt. „Veel kord oled sa üles öeldud! Kaua kestab see rumal jant?“

Siis vajus ta kokku ja jäi mõtlema.

„Õieti,“ mõtles ta. „Millega pidi see siis lõppema? Kas ta just nii ei pidanud lõppema? Teisiti oligi võimata. Ükskord pidi lõplülili tulema. Hiljem või varem pidi mees ometi naisele jälgile saama. Ja mida tahtsid sa sest adultère'ist? Pikka väljamaa romaani à la Mau-passant või D'Annunzio? Hehehe! Kõik läheb oludekohaselt, isegi abielurikkumine . . .“

„Ja, aga kas siis teist lõppu võimalik ei olnud?“ pani dotsent endale uue küsimuse ette, nagu tihti abitult kaheldes.

„Teist lõppu?“

Moll jäi uuesti mõtlema.

Tähendab, tähendab — võita naine põhjalikult ja lõpulikult. Saada ta omale nagu kord ja kohus . . .

Moll leidis selle millegipärast võimatu ja imeliku.

„Noh, ja nii ära üldse enam mängi enese ega teistega, kui sa asju tõsiselt ei taha võtta,“ pahandas Moll. Siis viska kord välja pääst igasugune tragöödia. Tähendab, see oli harilik ajaviite adultère väikelinna igavuses, sport või asjaarmastus, mäng, võib olla üsna loomulikude võtetega, kuid igatahes mitte midagi tõsist. Järjelikult, saa iseendast üle ja lõpeta mäng!“

Moll tõusis üles ja lõpetas vaimus mängu. Tal ei olnudki ju muud teha. Aga kuna ta südames iseend karastas ja karestas, tundis ta, kuid väike valus haav kusagil tummalt ja lootusetult niris verd, muutes hinge tühjaks ja halliks.

Sest südame põhjas aimas Moll iseenda ja asjaolude haiglast ebaloomulikkust:

Wäikelinn ei ole s a r n a s t e romaanide jaoks ja s a r n a s e d romaanid nõuavad teistsuguseid tegelasi, kui . . . kui Elga Veber ja võib olla . . . võib olla ka — Verner Moll. Mõlemad imelikud „üleminekuajajärgu“ inimesed, lõhestatud ja mitmeks kistud, kes isegi ei tea, mida nad ihkavad ja kelle väline isik nende ihaldustega tasakaalus ei seisa.

Väikelinn nõuab oma mõõtu — kaheinimese abieluvoodit, kus sees magavad inimesed, kelle elu tähtsamaks aineks on lapsed, toolid, ja sahvtipurgid. Ehk olgu siis veel „kunst“ à la Max Veber, tants à la Eva Nordt, laul à la proua Kannepi; ehk olgu siis veel Pakkalite „Euroopa.“ Väikelinna romaanid peavad ikka kaheinimese abieluvoodi, laste ja sahvtipurkidega lõppema või ka Pakkalite „Euroopaga“ või jälle kunstide harrastamisega. Ning väikelinna harilik adultère'gi toob lõppude lõpuks ikka

kaunis ruttu kas oma jahtumise või oma lõpuskandaali, millele ka harilikult kaunis ruttu järgneb jahtumine.

Sarnased inimesed aga, nagu Elga Veber ja Verner Moll, olid väikelinnas kohatud; nad ei olnud siit, kuid polnud ka küllalt veel mujalt. Mis ime siis, kui nad isegi ei teadnud, mis nad pidid tegema.

*

Moll katsus oma elu jälle hariliku shablooni järele sisse seada, nagu see oli juba ligikaudu kaks aastat. Ta käis jälle korralikult igal hommikul kella üheksast kaheteistkümmeni värvi- ja parfümeriivabrikus ning katsus jälle keemiat armastada, nagu omal õppusel Berliinis, surudes vahvalt vastikuse tagasi igasuguste odavate lõhnaõlide, puudrite ja määrete vastu, millega tuli tegemist teha, kuigi see polnud puhtkeemiline töö. Aga Moll kinnitas endale, et iga teadus peab praktiliselt kasulik olema ja et ajada keemias taga ainult puht-teaduslisi tendentse on tema, hariliku sureliku, jaoks liig poseeriv.

Moll katsus end õpetada alandlikkusele ja harilikkusele.

„Sina ei ole midagi iseäralikku,“ kinnitas ta endale. „Saa, nagu kõik teised, — see on sulle kõige õigem. Kui sa midagi paremat oleksid, kui teised, siis jatkuks sul selleks ka püsivust. Aga sa oled ei liha, ei kala — ning ole siis parem juba kala.“

Selle asemel, et käia inimestega läbi, ilmuda pidudele ja perekonnaõhtutele, istus Moll parema meelega kodus ja luges. Ta tundis, et ta senised teaduslised kalduvused suremas olid. Keemia oli talle veel ainult ametiks, numbritäiteks. Nüüd huvitas teda kirjandus ja filosoofia. Tal ei olnud kindlaid maitseid ega piire. Kirjandus huvitas teda kui eneseunustus, kui illusioon, kui unistus teiste maailmade järele, mis avanesid raamatutes ja laienesid Moll'i kujutluses. Ning selleks olid kõik autorid, igaüks isemoodi, hääd. Filosoofias armastas Moll äärmisi individualiste, kes üksikule isikule krooni pähe oskasid panna ja massi vihata.

„Äärmine individualist?“ küsis Moll eneseltki. „Romantik? Psühhopaat? Lihtsalt võimetu inimene?“

Kuid kahtles, kas ühelegi kategooriale vastab, iseäranis viimasele, sest ta huvide piirid olid ahnelt suured, samuti kui ta nälg suurte tegude ja shestide järele. Kuid ta tundis, et tal on ometi kitsas, ja tahtes, pütides, igatsetes liig palju, ei saavutanud ta midagi.

Miski ironia, miski sisemine kahtlus, miski liig palju tahtev enesearmastus ei lasknud põhjalikult kiinduda millegisse.

„Mitmepaiksus?“ konstateeris Moll. „Aga millest ja milleks see?“

„Hamlet!“ leidis ta siis naeratades. „Eesti Hamlet. Kuid kes seletab, mis või kes oli Hamlet?“

Linnas tunti aga Molli „hullu professori“ nime all ning Mollile see siiski ei meeldinud. Ja nüüd tegi ta jälle katseid olla nagu teised. Ta käis jälle siin ja säääl. Võttis paarist joomapidust osa, nagu omal ajal Paljasmaa pool. Kuid igalpool oli ta vahekord enam vähem külm, ta nägi varjatult-pilkavaid nägusid. Ning hirm kohata Veberit või Elgat ajas ta ruttu koju.

Kodus lõpetas ta ikkagi kas teleskoobiga või ratsasõiduga, kuid see ei passinud sugugi ta praktilise keemiaga ja värvivabrikuga ja ta ei saanud iseendast ikka rohkem aru. Ta läks pahaselt ja halvast tujus magama ja tõusis pahaselt ja halvast tujus üles. „Mis sinust õieti niiviisi saab?“ küsis ta endalt. „Sa lähed tõesti hulluks...“

Sarnastel piinavatel tundidel

otsis ta omad üksikud „vaimlised tutvused“ üles, lootes nendega „südan lohutada.“ Ta käis iga sugustes kunstiringides, kus põeti intriige ja idee fixe'ed, kus igal inimesel oli oma väikelinnalik suurushullustus.

Ainuke inimene, kes Molli „mõistis,“ oli kirjandusajaloolane Robert Lund.

Lund oli ka „eurooplane,“ kuigi Euroopat näinud ainult Soomes. Aga ta tahtis kangesti seda olla ja oligi üsna hääde tagajärgedega. Ta rääkis põhjalikult ja rahulikult kõigist „suure ilma“ asjust, kirjandusest, kunstist, teadusest nii, nagu oleks ta neis asjus juba ammu, ammu põhjalikult ja ülipõhjalikult kodus. Selles mitmekülguses ei olnud ta sugugi väikelinnaliselt kitsas, ta sai kõigest aru, tundis kõige vastu huvi ja mõistis kõik. Tal ei olnud ühtki kahtlust, kõik oli talle klaar, — ta ise, ta elu, ta ümbrus. Ta oli kui mingi väga hää leksikoon, vähemalt näis, et tal mingi põhjalik leksikoon pähe oli õpitud, kust ta kohe igale nähtusele ja kahtlu-

sele seletuse leidis. Tal näis hää ja rahulik elada olevat, kõik austasid teda, pidasid autoriteediks.

Kui Moll tema poole tuli, võttis ta keemiku alati „euroopaliku“ viisakuse ja lugupidamisega vastu. Oo ja, tema sai Mollist aru. Moll oli talle „tüüp.“ Ta lõi vaimus oma liirum-laarum-lumpsi lahti ja leidis kohe paragraafi, mille alla Moll käis:

„Affekteeritud üksiklane. Väljakujunematu iseloomuga. Närvinõrkus (ehk?). Idee fixe'id. Rahvast liig taganenud. Puudub side massiga, puudub huvi ja osavus ligineda käesoleva aja elule ja ta nõuetele. Sentimentalism. Anahronism.“

Foto Michelson.

Väandra alevik talvel.

Oo, Robert Lund oli ehtne Eesti „moodsa vaimu ilma“ esitaja. Ta oli kui kokkuloetud ja kirjutatud uue Eesti intelligenti esitüüp.

Moll kuulas ta juttu vähemalt sellepärast, et Lund teda ei haavanud. Lund „mõistis kõik“ ning oli külma-vereline kui kunagi eurooplane ja ühtlasi ka filosoof. Lund võis nähtusi käsitada „kui arst surnukeha.“ Ning ta

ei lubanud endale moraliseerida. Oo, ta oli kui vaimline kohtumõistja. Ta poos, ta tegu ja sõna — kõik oli kaalutud ja välja viilitud, nagu see ette kirjutatud ühele tõsisele eurooplasele. Ning Moll oli talle tihti kade. Küll ja küll oli temagi katseid teinud ainult sellega leppida, millega Lund nii rahulikult elas. Kuid peagi lõi ta tõeline isik selle alt hiljem või varem välja.

„Imelik,“ mõtles Moll. „Kus on siis Lundi tõeline isik?“

Ajuti astus Moll ka oma teise „mõistja,“ kirjanik Fromhold Väli juure sisse.

Väli istus omas kahetoalises korteris, naeratas üleolevalt ja rääkis autoriteetlikult:

„Miks Te käite veel ringi ja otsite ühendust selle vaimuahtrusega, mis meie ümber. Istuge kodus, nagu mina ja laske neil süüa üksteist, kuni nad targaks saavad. Alles saja aasta pärast kõlbaksime meie nende hulka, kuid siis oleme juba surnud. Ma käin ainult öösiti väljas

jalutamas, juba kaks aastat pole ma jalga nende teatri viinud. Laudlina meie ja nende vahel on põhjalikult katki lõigatud.“

Kuid Moll oli trööstimatu. Ta käis üksikuna ja tõugatuna väikelinnas ringi ning pahandas endaga, et tema, korraliku isa poeg, haritud inimene, on muutunud ja peetud mingiks paariaks. See oli talle väga valus ja ta ei tahtnud sellega kuidagi leppida.

Lõpuks tuli talle jälle Lise Paljasmaa meele — see „ainus vaimline naine“ väikelinnas. Tõsi, Lise oli Mollis väga kompromitteeritud, kuid omas tõugatud südame härduses mäletas Moll nüüd neidki häid pilke, mis Lise talle kinkinud, — kaastundmust, arusaamist. Nende ulatuse juures võis ju kahelda, kuid viimast korda oli Lise Mollile nii sõbralik ja osavõtlik — ikkagi hää inimene.

Moll istus sentimentaalselt oma kirjutuslaua ääre ja kirjutas Lisele kaebekirja, paludes luba tulla Liset jälle vaatama.

Pikkades värvirikastes lausetes seletas Moll, et Lise on siin pesas ikkagi „ainus inimene“ ja Moll ainus „sugulane,“ kes teda mõistab. Moll põles liigutavast lugupidamisest ja tegi poeesiat, kujutledes Liset kui printsessi väikelinnas, kes pärit kusagilt eksootiliselt maalt.

Vaene Moll! Kui ta alla langes, siis omas härduses ikka liig sügavale. Tal puudus tasakaal.

Kiri sai saadetud. Kuid Liselt ei tulnud mingisugust vastust. „See ainus inimene“ maksis Mollile kätte.

Kord õhtu ameti asjus vabrikandi pool käies sai Moll preili Erikaga tuttavaks, vabrikandi õetütrega, kes sõitnud mõneks päevaks T-sse.

See preili, päälinna suurkaupmehe perekonnast, kellel aineliselt suured võimalused, mängis Eesti naisekstsentrikut, kes endale kõik lubada võib. Ta oli juba kuulnud imelikust „hullust professorist“ ja ta armuloost ning otsis juhust selle „haruldase eksemplaariga“ tuttavaks saada.

Ilma pikema jututa palus ta Mollilt luba teda koju saata, Moll oli viimasel ajal inertne ja abitu ning nii ägeda pääletungimise vastu jõuetu. Ta laskis enda koju saata.

Preili Erika tegi enda ääretu suureks sõbraks. Ta vadistas ja vadistas kui varblane. Ta oli jälle üks nendest, kes Mollist väga hästi aru sai, kellel avarad vaated, lai silmapiir ja pehme süda.

Kuid Moll oli ettevaatlik. Ta aimas juba, et väikelinnas kõige avarama ja laiema silmapiiriga inimesed on tihti lihtsalt provokaatorid.

Küll katsus preili Erika „hullu professorit“ nii ja teisiti „õnge võtta,“ kuid Moll jäi ükskõikseks.

Kord kui preili Erika tema jälle vabrikust minejana kinni püüdis ja demonstratiivselt läbi linna saata tahtis, kukkus Moll omast harilikust apaatiast välja. Ta nägi, kuis preili pikantsusest kihisedes salaja ümber piilus — kas näevad ka tuttavad, et tal julgust „hullu professoriga“ avalikult kurameerida. Moll muigas endamisi, jäi äkki seisma, vaatas ehmatanud preilile otsa, soovis hääd päeva ja istus vooimehele.

Koju jõudes viskas Moll enda raskelt sohvale ja nuttis. Ah, Elga Veber oli ikkagi ainus, kelle Moll omasena leidnud väikelinnas.

(Lõpp järgmises numbris.)

PÄIKESE LEMMIK.

BALLAAD.

JUHAN JAIK.

*Ma sündisin keskööl pimedal
Metsas kõikuvi puie all.
Mu lähedal vuhises ehmund tuul
Ja kisendid öölinnud avasuul.
Nii pime koletu oli maailm,
Kui esmalt aralt avanes silm.
Mu huulile tuuletont karika tõi,
Ma võtsin ta vastu, ma karikast jõin.
Too täidet vaiguga lähemalt puult,
Tad kavva ei lasknud ma ära suult.
Ning viimaks, kui tühi ju oli too nõu,
Ma leidsin endas ärkava jõu.
Tumm tüvestik tihe, veel tihenes ta,
Ma tõusin püsti — ju jalge all maa!
Sääl vestlesid põõsad sosinal —*

*Ma samme ju säädsin metsa all.
Ent veelgi pimedus rõhus maad
Ja vaikisid sügava metsa raad.*

*

*Veel tuuletont metsas leidis mu —
Ta mulle tõi võileiva määratu.
Ma võtsin tolle, too ilmatu sõõr:
Pääl kasemähk magus, all männakoos.
Too võileiva isuga ära sõin
Ning tundsin, et mehena astuda võin.
Sai rinnus vägevaks südame peks,
Ent ülal ju taevas läks siniseks.
Tad kattis minu eest puuoksi võrk,
Kuid võrgust toost nõrgus ju valgus nõrk.*

Taga tüvede vilkus ju verev vööt —
 Sää! agu veretes tappis ööd.
 Ja kaikus metsas öövaim nutt
 Ja pimedustondi pagemisrutt.
 Mu silmad akku kinni kui seot,
 Ta poole ulatin sammud ja peod.
 Veel kaunimaks kasvas koiduvärv,
 Jäi maha minust ju metsaserv.
 Mu ees oli heinamaa kastest kaet,
 Kuid kaugemal mägi — tipp pilvi aet.
 Mu järgi tuuletont siingi sai,
 Käes valge ja pehme udusai.
 Ja ojast — too hülgas kui hõbekett —
 Tõi tuuletont minule kasteveet.
 Läks taha siis udu ja kastevee,
 Mind aga ülesse mäele viis tee.
 Mäelt maailm ääretu, ilus ja lai

Mu janunend silmile nähtava sai.
 Maa õnnelik hülgas kõikjal kui kuld,
 Mustvöötana vahel künnimuld.
 Ning kaugel ses säras sinine laik —
 Too kauge mets, minu sünnipaik.
 Ilm ümber mu — hülgav kastetilk,
 Ta üle kaes koidu punetav pilk.

*

Veel leidis mind tuulevaim vaatlevat,
 Tõi kullast pilvleiba taeva alt.
 Ja tähtekärgedest hõbetet
 Tõi mulle ta maale kaunimat mett.
 Sää! aeles taeva all kuldpilvi koor,
 All vaatlesin mina, võimas ja noor.
 Kuid siis tõusis päike tagant mäe
 Ja järgi mu ulatas vägeva kää.

ÜHE POISU REISILUGU.

KIRJA PANNUD J. P.

Kui mina kaheksaastane olin, siis käisin Viljandis onu juures võõrsil. Isa lubas ammu minna, no siis viimati ühel jaanipäeval läksime. Ema tegi saia kaasa ja keetis mune ja värvis kaselehtedega ära.

Selle päeva hommikul kui meie tulema hakkasime, tõi meid sulane hobusega linna, et siis säält sõidame masinaga. Esiteks tulime oma väljateed mööda, ja see põrutas kangesti ja mina ütlesin emale: „nüüd vist lähevad muna katki.“ Ema ütles, et: „ei lähe!“ Kui maanteele saime, hakkas vana valge sõrki laskma; maantee oli sile, ei põrutand ega kedagi. Tee ääres olid triibulised postid. Isa ütles, et need on verstepostid.

Kui linna saime, siis läksime kohe vaksali. Isa tassis kõik pakid vaksali sisse. Siis läks Juhan hobusega koju tagasi. Meie pidime emaga pakkide juures istuma. Isa käis ikka vahest väljas ja vahest vaksali sees ja rääkis vaksalimeestega. Siis hakkas isa piletit ostma. Sää! oli ikka pikk saba mehi ja naisi. Mina läksin ema juurest ära, vaatama. Sää! nurgas oli seinas niisuke väike auk, klaas ees. Kõik vaatasid sinna sisse ja andsid raha, ja neile anti sõidupiletid.

Kui isa tagasi tuli, siis ütles, et minu jaoks on pool piletit, sest ma olen noorem kui kümneaastane. Aga kui see pagana piletivõtja ei usu, siis pean enese väikeseks tegema.

Siis kui sõidu pääl läksime, oli palju rahvast, ja ema ütles mulle, et: „ära sa ära kao!“

Ja siis hakkas sõit minema. Rattad tegid ikka: klapat-klapat, klapat-klapat... Aga mitte sugugi ei põrutand. Vagunid on seest justkui

toad — aknad ees ja pingid ja kõik. Kui mina aknast välja vaatasin, siis justkui käiks kõik ümber; metsad ja majad ja maad justku jookseksid vastu, aga masin nagu seisaks paigal. Ema ütles, et: „ära pista pääd aknast välja, tuul viib mütsi ära.“

Siis tuli üks mees ja hüüdis ikka:

„Sõidupiletid, härrad; sõidupiletid härrad!“
 Mina küsisin isa käest:

„Kas see ongi see pagana piletivõtja?“

Isa ütles, et: „ja.“ Siis tegin mina enese väikeseks.

Isa andis meie piletid tema kätte ja mees tegi niisuguste väikeste tangidega pileтитеle naksti! augud sisse. See mees käis pärast veel mitu korda vagunist läbi, aga meie piletid ta enam ei tahtnud. Sõit peatas mitmes jaamas, siis läksid mõned inimesed maha, mõned tulid pääl.

Kui Tallinna saime, siis tulid kõik sõidult maha. Isa läks pakkidega ees, ema läks minuga järele. Rahvast oli nii palju, et ma ema seelikust kinni hoidsin, et ära ei kaoks. Isa võttis voorimehe, ja meie sõitsime teise vaksali. Küll olid tee ääres ilusad suured majad! Ja autod ja voorimehed kihutasid edasi-tagasi. Ühe auto pääl oli Eesti lipp ja taga number 8. Aga keegi ei jäänd auto alla.

See teine oli palju pisem sõit ja masin oli pisem ja vile heledam. Isa ütles, et see on kitsaropuline susla, et kui sellele lehm ehk lammas tee pääl ette jääb, siis peab kinni ja ajab eest ära. Aga suur sõit kihutab üle, olgu ees mis tahes.

Kui selle sõiduga ära sõitsime, hakkas juba pime tulema. Inimesed ikka istusid, noogutasid pääd ja tukkusid. Siis tuli minul ka uni. Ma panin pää ema sülle ja jäin magama. Kui üles ärkasin, oli valge ja sõit seisis. Ma küsisin ema käest:

„Kas nüüd on lehm ees, et seisab?“
Ema ütles, et jaam on, et varsti saame Viljandi. Onu oli Viljandi vaksalis meil vastas. Siis sõitsime jälle voorimehega. Onu kodus oli rataga kaev ja naljakas karvane koer. Kui teised juttu rääkisid, siis meie mängisime onutitre Ainoga. Tema andis mulle mõistatuse, et: mis see on — eest kui ora, keskelt kui kera, tagant lai kui labidas? Mina mõistsin selle kohe ära, et see on kana. Siis andsin mina temale mõistatuse sõidust, et mis see on — ise väike, vilistab heleda häälega, kui lehm ehk lammas ees on, siis jääb seisma? Aga tema seda üles ei saand. Siis mina ütlesin, et see on sõit.

Foto Parikas.

Verdi ooper „Aida“ „Estonias“.

UUS KIRJANDUS.

Foto Parikas.

A. H. Tammsaare, *Pöialpoiss*. Novellide kogu.

Tammsaare on omandanud loetavuse mõttes meil hea populaarsuse. Tema viimasel ajal ilmutatud tööd on avaldanud üht tervikut. Nii nimetaksime tema hiljuti avaldatud näidendi „Juudit“, mis mõne aja eest Draamateatri lavastati, siis mõnda pikemat teises trükis ilmunud novelli. Peale tema hilisema romaani „Kõrboja peremees“ („Maa“ kirjastus) ning novellide kogu „Poiss ja liblik“, 2. trükk, („Päevalehe“ kirjastus) on nüüd Tammsaarelt tulnud uus novellide kogu „Pöialpoiss“, mis „Varrak“ kirjastanud. See kogu sisaldab neli novelli — „Matus“, „Viul“, „Naistevõrgutaja“ ja „Pöialpoiss“. Kõigis neis on sündmustik osavalt esile toodud ja leidub rohkesti hingeeluliselt õieti joonistatud tüüpe. Mait Metsanurk, *Jumalata*. Novell.

Selles pikemas novellis jutustab Metsanurk

Verdi ooper „Aida“ „Estonias“.

vaese mehe elamusi, kes hallist tumberuskonnast oma igapäevasest viletsusest välja astub suuri sündmusi kaasa tegema, rahvaste ja inimkonna saatust otsustama. Ta peab ilmasõja kestes paljude „jumalate“ eest võitlema, ta kuuleb õpetusi

mitmetest „jumalatest“ (isamaast, kommunismist jne.), aga temal enesel pole ühtegi „jumalat“, mille eest ta võidelda tahaks. Kui ta viimaks sõjast tüdineb ja perekonna viletsusest kuuldes vastu hakkab, mõistetakse ta surma ja see sünnitab temas suuri hingelisi kannatusi, sest tal pole mille eest surma minna.

Alma Ostra, Aino. Romaan.

Selle raamatu ilmumisega on Eesti kirjandus rikastunud ühe uue nimega ja eestkätt naisega. Meie teada pole Alma Ostra senni ilukirjanduslikult tegev olnud, ja kuna meil naiskirjanikke pere proosa alal kuigi suur pole, võib Ostra uue romaani „Aino“ ilmumist tervitada. „Ainos“ on autor käsitusele võtnud lahendada meie õppiva noorsoo — üliõpilaskonna — hingeelu; romaani peategelane on nimikangelane Aino. Igatahes tuleb oletada, et Ostra tunneb seda ala, millest ta kirjutab, et tal tundmatu pole see ümbruskond ja koloriit romaanis. Ostra tunneb loomulikult naisena naise hingeelu ja sellepoolest võiks kahelda, kas suudaks mõni meie meeskirjanik süveneda naise, eriti naisüliõpilase hingeellu sarnase teadvusega kui naine ise?! Jätame siiski hindamise arvustuse asjaks.

Gustav Suits. Lapse sünd. Ballaad. Ado Vabbe joonistustega.

Tähendatud teoses käsitleb Suits eepilist ainet. Nimelt on selles ballaadis Suits kujutanud raskejalgse naise kannatusi ja elamusi ning lapse sündi. Tänuväärne sisu on valatud rahvaluule vormi, mida Suits hästi tunneb, kuna sisu illustreerivad Ado Vabbe graafilised joonistused. Üldiselt on „Lapse sünd“ kaunim raamat Eestis ja arvustuselt senni soojalt vastu võetud.

Jaan Lintrop. Euroopa. Kommet 3 vaat. „Euroopas“ on esitatud meie üliõpilaste

elu enne sõda, lavalisis vahekordades näidatud selle ringkonna püüdeid Euroopasse reisimiseks. — Näitekirjanduse alal üks järjekorraline toodang.

Jaan Lintrop. Surnute püha. Näidend.

Selle lühikese dramaatilise teose (tegevusaeg on Surnute pühal) üldjooneks on isa ja tütre vahekord. Kalmu peremees Andresel on oma tütrele avaldada saatustlik saladus. Nimelt armastab Leeni oma peigmeest Johannest, ja noored on isegi oma pulmapäeva — Surnute pühal — kindlaks määranud. Selle abielu vastu on aga tütre isa, sest et Johannes on ühtlasi . . . Leeni vend; kuigi mõlemad veel samal päeval laulatatakse, jääb nende veresugulus teadmatuks, kuna Andres samal ajal sureb ja selle saladuse endaga hauda viib.

Kirjanduslikult on see näidend selgejoonelise ja ka laval võib ta hästi mõjuda.

Aino Kallas. Võõras veri. Armastusnovellid.

Soome keelest tõlkinud Friedebert Tuglas.

Kirjanik Aino Kallas kirjutab Soome keeles, mille järgi võiks arvata, et tema on Soome kirjanik. Kuid lähemalt vaadeldes selgub, et Kallas käsitleb Eesti aineid temale omase oskusega; ülalnimetatud kogu sisaldab seitse novelli, milles autor seekord kujutab mitmesuguseid armastusi psühholoogilisest küljest sarnasena, nagu see avaldub mitmesuguste Eesti tüüpide juures. Novellide tõlge on kirjanik Friedebert Tuglaselt, kuna raamat heale kirjutuspaberile on trükitud, mille tõttu kogu kena välimuse omandanud.

Toimetuse märkus: Toome sel kombel edaspidi meile saadetud parematest uutest raamatutest lühikese sisukirjelduse, et lugejad eestkätt teada saaksid, mis raamat sisaldab. Pikemad arvustused tähtsamate teoste üle avaldame peale selle.

ANEKTOODID MÕTTETARKADEST.

Shales Milet'ist. Inimesed hindasid tema tarkust vähe, sest see ei annud talle mingisugust rikkust.

Oma teadmiste tõttu füüsika alal nägi ta suurt õli- saaki ette ja ostis hulk õlipresse. Kui paras aeg kätte jõudis, rentis ta oma pressid suure kasuga välja.

Aga saadud rahast ei tunnud ta rõõmu.

„Ühele targale on see põlgusvääriline“ ütles ta.

*

Antisthenes Ateenast. Keegi kes talle rõõmu tahtis valmistada ütles: „Sind kiidavad paljud inimesed.“ Antisthenes ehmatas ja ütles: „Mis olen ma siis rumalat teinud, et nii paljud mind kiidavad!“

*

Aristippos Kürenist. Aristipposelt küsiti, millega eralduvad mõttetargad teistest inimestest: Ta vastas:

„Kui kõik seadused hävitatakse, nemad ei muudaks oma eluviisi millegagi.“

Keegi ütles talle, et mõttetarku võida alati rikaste uste eest leida. Selle peale vastas Aristippos: „See on seesama, nagu arste haigete uste eest võib leida. Kas peetakse haigeid sellepärast paremaks kui arste.“

„Raha ei võta ma rikastelt mitte sellepärast, et mul tarvis, vaid et rikkad teaksid, kuidas oma raha kasutada.“

Dionysose majavalitseja Siimon näitas Aristipposesele kord oma isanda suurepäralisi ruume ja palee mosaiik põrandaid.

Äkki pööras Aristippos ennast Siimoni poole, sülgas temale näkku ja seletas segadusse sattunud majavalitsejale:

„Ma ei leidnud ühtegi kõlblikumat kohta, kuhu oleks võinud sülitada.“

NALI.

„Teie ei tohi siin mitte suitsetada, minu herra!“
 „Aga, herra konduktor, ma olen ju üksipäini kupees.“
 „See ei tähenda midagi. Kui ka kedagi kupees ei ole,
 on ka suitsetamine keelatud.“

* * *

Kihutuskõnemees: Nii, austatud kodanikud, üks silm minevikku, teine tulevikku pöördud, vaatame julgesti oleviku raskuste peale ja peame oma eesmärgi kindlasti silmas.

* * *

Vali mamma. Võõras: „On sinu mamma ka vali, poisu?“

Poisu: „Minule mitte, küll aga papale; mina võin välja minna, kuna tahan, papa aga mitte.“

* * *

Herra (uksel): „Võin ma preili Altmanniga kokku saada?“

Teenija: „Ei, preilil on hambavalu.“

Herra: „Mina olen hambaarst ja tema hambad on minu taskus.“

* * *

„Mis vahe on välgu ja elektri vahel?“

„Välk on ainuke elekter, mis midagi ei maksa.“

* * *

Patsient: „Armas, herra doktor, ütlege aga julgesti kõige halvemat.“

Arst: „Olgu siis, Teil tuleb viistuhat marka maksta.“

KIRJAVASTUSED.

Raidy. T—s. Teie luuletused ei sünni avaldamiseks.

E. P—ik. Siin. Väike proov Teie artiklist „Noortele“:

„Elame ajal enneolematul; suurel pöörleval ajarattal tsentrifuugi, määratu jõukeeruse puhmastiku väänkasve rägastikun, tolles ise peaaegu peatud, mõtlema ajatud...“

Väga õige; iseäranis viimased sõnad; aga just selle tõttu võivad Teil suured väljavaated olla ükskord juhiks saada, kui ennast sarnaste lausete sepiitsemises veel harjutate.

K. M—v. Siin. Pärast Severjanini, Visnapuud ja Suitsi on Teie „luulud“ vähe algupärased. Et rea otsad eest loodjoores, see ei tee sarnaseid ridasid luuleks:

„Kui imeline on nii olla,

Kui olla vaikne nagu mina . . .

Kui kahju, et ei ole sitikaid veel . . . jne.

Ka see ei sünnita veel luulet, kui sõnade järjekorra segi ajate ja niisuguseid ridu kirjutate:

„Kudrutedre otsa puu“

ehk

„Köpp, pihta ukse.“

Teie ütlete:

„Yks imeline poogen tõmbab üle hinge.“

Missugune see „poogen“ on, seda meie ei tea, aga helid, mis ta kuuldavale toob, ei ole luulelised.

M. R. „Serenaadi“ saadame tagasi — see on ühtlasi vastus ja otsus. Meile tuleb nõnda palju käsikirju algajate poolt, et üle jõu käib kirjateel nende kõigi kohta oma arvamist avaldada.

A. G. N—s. Avaldamiseks liig nõrgad.

K. T. „Lahingu päeval“ oleks ehk sõja ajal muljetena ajalehtis läinud. Nüüd ei ole enam huvitav. Jääb avaldamata.

M. R—o. „Ahasverus“ ei sobi meile. Saatke „Juutidele.“

J. U. „Nälg“ jääb meil avaldamata.

TOIMETUSELE SAADETUD KIRJANDUS.

Jaan Lintrop. Euroopa. Kommet 3 vaatuses. Kirjastus A.-S. „Varrak“ Tallinnas, 1922. 62 lehek. Hind 75 mk.

Alma Ostra. Aino. Kirj. A.-S. „Varrak“. Tallinnas, 1923. 184 lehek. Hind 150 mk.

A. H. Tammsaare. Pöialpoiss. Kirj. A.-S. „Varrak“. Tallinnas, 1923. Hind 150 mk. 184 lehek.

Mait Metsanurk. Jumalata. Kirj. A.-S. „Varrak“. Tallinnas, 1922. 86 lehek. Hind 80 mk.

Aino Kallas. Võõras veri. Armastusnovellid. Soome keelest tõlkind Friedebert Tuglas. Kirj. A.-S. „Varrak“. Tallinnas, 1922. 95 lehek. Hind 100 mk.

Jaan Lintrop. Surnute püha. Kirjast. A.-S. „Varrak“. Tallinnas, 1922. 24 lehek. Hind 40 mk.

Gustav Suits. Lapse sünd. Uusi keeli vanal kandel. Ballad. Kirjast. A.-S. „Varrak“. Tallinnas, 1922. 48 lehek. Hind 150 ja 200 mk.

Vastutav toimetaja Ed. Hubel. Väljaandja: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

Kirjastus A.-S. „VARRAKU“

viimased ilukirjanduslikud uudised:

A. H. Tammsaare, **Pöialpoiss**, Novellid.
Hind 150 marka.

Aino Kallas, **Võõras veri**. Armastusnovellid.
Tõlk. Fr Tuglas. Hind 100 mrk.

Mait Metsanurk, **Jumalata**. Novell. H. 80 mrk.
Alma Ostra, **Aino**. Romaan. Hind 150 mrk.

Gustav Suits, **Lapse sünd**. Ballad. Iluväljanne. Ado Vabbe joonistustega. H. 150 mk.

Jaan Lintrop, **Surnute püha**. Näidend.
Hind 40 mrk.

Jaan Lintrop, **Euroopa**. Kommet. 3 vaatuses.
Hind 75 mrk.

Kirjastus A.-S. „VARRAK“.

Tallinnas, S. Tatari tän. 1. Tel. 6-81.

Tartus, Rüütli tän. 24-26. Tel. 3-20.

„Ugu“

on esimene kirjanduslik-teaduslik ajakiri, mis vaimliselt ja majandusliselt kindlale alusele rajatud. Sellega on tema siju väärtuslikkus ja ilumise forralikkus kindlustatud.

„Ugu“

toob mitmekesijst lugemismaterjaali kõigilt kultuuri aladelt, jellepärast on ta huvitav kõigile. Kaastõelisteks on meie paremad kirjanikud.

„Ugu“

on heade piltidega rikkalikult illustreeritud.

Ilmub iga nädal.

Toimetaja: Kirjanik Ed. Hubel (Mait Metsanurk).

Wäljaandja: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus „Päevaleht“.

Tellimise hind 1 kuus — 120 marka

„ „ 2 „ — 240 „

„ „ 3 „ — 360 „

Üksik number 30 marka.

Talitus ja toimetus: Tallinn, Pikk tän. 2. „Päevalehe“ ruumides.

Soovitame lugemiseks:

W. Gerlach: Parlament.

Adm. Joh. Pitka: Minu mälestused.

O. Luts: Wähkmann ja Co.

J. Mändmets: Saatuse tujud.

A. Tammsaare: Poiss ja liblik.

A. Adson: Käsikiwi.

Ilmumas on:

H. Wisnapuu: Walitud wärsid.

M. Under: Pärisola.

M. Metsanurk: Taawet Soowere.

A. Saareste: Walitud Eesti rahwalaulud.

K. E. Sööt: Lapsepõlwe Kungla.

Koolidele:

Füüsika, I. jagu. M. Keskküla ja E. Maltenek.

Füüsika, II. jagu. M. Keskküla ja E. Maltenek.

Füüsika, III. jagu. M. Keskküla ja E. Maltenek.

Kaubateadus, I. A. Aljak.

Kaubateadus, II. „ „

Eestlaste Sugu. M. J. Eisen.

Fritjof. Norra rahwaeepos.

Lastele:

Jaunart Jauram. K. A. Hindrey.

Jaunart Jaurami jõngermannid. K. A. Hindrey.

Jõngermannide jandid. K. A. Hindrey.

Minu kodust. Jaan Lattik.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

Eesti Kirjastus-Ühisuse «Päevalehe»

**raamatu- ja kirjutus-
materjaalikauplus,**

Jaani tän. nr. 6, Krediit Panga majas,

soovitab rikkalikus valikus odavamate päevahindadega
oma mitmekesiselt täiendatud kaubaladust koolidele,
- - - - -
õpetajaile ja õpilaskonnale - - - - -

raamatuid, kirjutusmaterjaale ja koolitarbeid,
riigi- ja seltskonnaasutustele kontoriraamatuid
ja kantseleitarvidusi ja jällemüüjatele soodsa-
matel tingimistel igasuguseid sesooni kaupe.

Maitserikkad ilu- ja lihtpostpaberid,
kirjutuslaua garnituurid ja nahakaubad,

Täielik ladu ilu- ja jutukirjandusest ja
kooli- ning teaduslikkudest raamatutest.

Müük en detail ja en gros.

Tellimiste vastuvõtmine kõikide väljamaa raamatute
- - - - -
ja ajakirjade peale. - - - - -